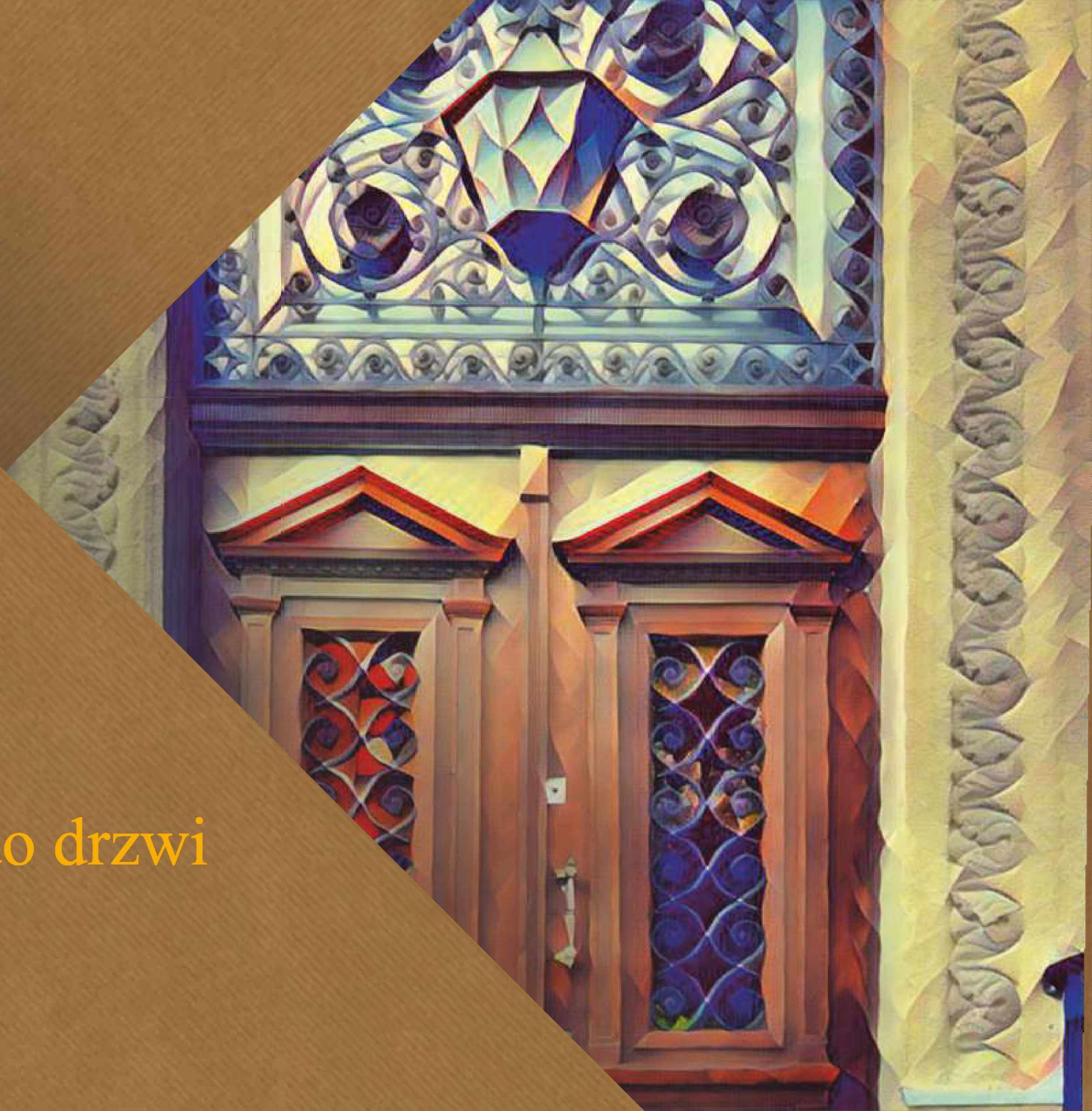

przewodnik
Mrągowo
Od drzwi do drzwi

WSTĘP

Inspiracją do wydania przewodnika „Od drzwi do drzwi” była wystawa fotograficzna „Mrągowo w detalu – zabytkowe drzwi”, prezentowana w Powiatowej Bibliotece Pedagogicznej w Mrągowie. Tam spotkałam autora zdjęć i opisów wystawy, Bartosza Helisa, wówczas magistranta, obecnie konserwatora zabytków, absolwenta Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika. Bartosz z fascynacją opowiadał o architekturze i unikatowym dziedzictwie Miasta. Po wystawie spotykaliśmy się jeszcze kilkakrotnie, przeglądając zgromadzoną dokumentację i wówczas zrodził się pomysł publikacji, która ukaże piękno naszego Miasta, przyczyni się do ochrony bogactwa architektury i wplecie w to dziedzictwo ludzkie historie i życiowe wybory. Okazją do wdrożenia pomysłu w życie stał się Mrągowski Budżet Obywatelski. Przygotowany wniosek, zdobył poparcie mrągowian i zgodę na realizację.

Mam nadzieję, że przewodnik skłoni do refleksji, pozwoli inaczej spojrzeć na Miasto, jego architekturę, zainspiruje do działań na rzecz ochrony i promocji naszego lokalnego dziedzictwa.

Donata Kobylińska-Durka

Publikacja zawiera pięć reportaży powstałych na podstawie wywiadów z mieszkańcami. „To pięć historii otwierających drzwi do ludzkich wspomnień i przeżyć, wypełnionych tak jak dom: ciepłem, bliskością, autentycznością oraz pragnieniem odnalezienia własnego miejsca na ziemi. Oto pięć zaproszeń do podróży w głąb czyichś biografii, gdzie czekają na nas te same pytania o cel i sens życiowego strumienia wydarzeń i przypadków, wyborów i decyzji... Oto pięć fotografii, których nie doświadcza się jedynie wzrokiem – jeśli tylko chce się zobaczyć, co jest za drzwiami”.

Aleksandra Lemańska

Bartosz Hellis – autor publikacji, w zakresie tekstów merytorycznych i zdjęć stolarki. Konserwator zabytków, absolwent kierunku Ochrona Dóbr Kultury na Wydziale Sztuk Pięknych Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu. Laureat 2 miejsca w Ogólnopolskim Konkursie Generalnego Konserwatora Zabytków na najlepszy projekt edukacyjny o dziedzictwie w 2015 roku, za projekt Mrągowo w detalu – zabytkowe drzwi; o zainteresowaniach skupiających się na historii architektury i urbanistyki, przede wszystkim XIX i XX wieku, architekturze, historii i etnografii regionu, fotografią, a także problematyce adaptacji obiektów zabytkowych.

Publikacja powstała dzięki współpracy i zaangażowaniu osób, które łączy zamiłowanie do lokalnego dziedzictwa kulturowego:

Bartosza Helisa – autora zdjęć, tekstów merytorycznych (opisów stolarki drzwiowej i stanu badań)

Roberta Wróbla – koordynatora projektu

Anny Wysuwy - Szeftler i Jolanty Helis z Powiatowej Biblioteki pedagogicznej – zaangażowanych w promocję pomysłu i głosowanie, organizatorek wystawy „Mrągowo – w detalu – zabytkowe drzwi”.

Zespołu Fundacji Alternatywnej Edukacji „ALE” w składzie:

Emilia Turek – przeprowadzenie wywiadów z mieszkańcami, aranżacje fotograficzne

Wojciech Sienkiewicz – przeprowadzenie wywiadów i ich transkrypcja

Aleksandra Lemańska – opracowanie reportaży

Donaty Kobylińskiej-Durki - pomysłodawczyni koncepcji wydawnictwa „Od drzwi do drzwi” i autorka projektu zgłoszonego do Mrągowskiego Budżetu Obywatelskiego

W publikacji wykorzystano materiały z zasobów przekazanych mrągowskiemu muzeum przez J. Sibika.

SPIS TREŚCI

1. Rys historyczny miasta
2. Stan badań
3. Mrągowska ulica reprezentacyjna
4. Specyfika stolarki drzwiowej
5. Piaskowa 2A
6. Zespół Koszar Piechoty (ul. Wojska Polskiego 5A, 6A, 6E)
7. Wspomnienia Wiesława Deptuły
9. Roosevelta 29 (Szkoła Muzyczna)
10. Kopernika 7, 9
11. Wspomnienia Marianny Bruderek
13. Warszawska 19, 4A
14. Warszawska 55
15. Warszawska 53
16. Warszawska 16A
17. Wspomnienia Mirosława Kobrzyńskiego
19. Roosevelta 10
20. Ratuszowa 1 (Strażnica Bośniacka)
21. Ratuszowa 5 (Ratusz)
22. Mały Rynek 2, Kościuszki 1 (Apteka „Pod Orłem”)
23. Wspomnienia Sabiny Przybyłowskiej
25. Kościuszki 7
26. Żeromskiego 1B, 3, 5, 7, 9, 11
27. Królewiecka 7, 18A, 12
28. Królewiecka 1
29. Wspomnienia Piotra Mendrocha
31. Bohaterów Warszawy 9
- 32.. Bohaterów Warszawy 4 (Szkoła Podstawowa nr 1)
33. Królewiecka 30 (kościół katolicki p.w. św. Wojciecha)
34. Królewiecka 22
35. Królewiecka 60A (Urząd Miasta i Starostwo Powiatowe)
36. Królewiecka 49
37. Wolności 2 i Wileńska
38. Bibliografia
39. Słowniczek pojęć

RYS HISTORYCZNY MIASTA

Mrażowo, położone wśród jezior przyciąga turystów głównie ze względu na swe walory przyrodnicze i krajobrazowe, ale nie tylko. Warto poznać także historię miasta oraz jego zabytki.

Miasto Mrażowo, dawniej Sensburg bądź Żądźbork, powstało w wyniku podboju i kolonizacji ziem pruskich przez Zakon Krzyżacki. Prawa miejskie wraz z aktem lokacyjnym uzyskało pomiędzy rokiem 1404 – 1407.¹⁾ Niemniej jednak przez długi okres czasu pozostawało w cieniu pobliskiego ośrodka administracyjnego w Szestnie, nie odgrywając ważnej roli w państwie krzyżackim. Pomimo średniowiecznej genezy, Mrażowo na znaczeniu zyskało dopiero w XIX stuleciu. Miało na to wpływ wiele sprzyjających czynników. W 1818 roku w wyniku reform administracyjnych w Prusach, ówczesny Sensburg stał się siedzibą powiatu, którą przeniesiono z Szestna.²⁾ Uzyskanie statusu miasta powiatowego dawało nowe możliwości i stało się bodźcem dla rozwoju. Wpływ na przyspieszenie przemian w mieście, pomimo dotkliwych strat, miał wielki pożar w 1822 roku, który strawił większą część zabudowy.³⁾ Tragiczny w skutkach kataklizm przyczynił się do zmian w tradycjach budowlanych. W konsekwencji pożaru władze rejencji gąbińskiej wydały nowe zalecenia dotyczące odbudowy. Budynki mieszkalne miały być wyłącznie murowane i kryte dachówką ceramiczną.³⁾ Z krajobrazu miasta zaczęła więc znikać zabudowa szkieletowa i drewniana. W tym czasie podjęto też decyzję o budowie ratusza, którego miasto pozbawione było od XVII w.

Szczególnie pomyślny okres w dziejach Mrażowa przypadł na II połowę XIX wieku. Wpływ na taki stan rzeczy miała globalna rewolucja przemysłowa. Za sprawą władz pruskich na terenie miasta, jak i całej prowincji Prus Wschodnich przeprowadzono liczne inwestycje, mające na celu likwidację zacofania.⁴⁾ Poprawa warunków dawała większe możliwości rozwojowe. Istotnym wydarzeniem, zarówno z perspektywy miasta jak i całych Niemiec, było zwycięstwo Prus w wojnie z Francją w 1871 roku, w wyniku którego doszło do zjednoczenia Niemiec i proklamowania Cesarstwa Niemieckiego. Nowa sytuacja polityczna oraz wysokie kontrybucje wojenne płynące z Francji sprzyjały koniunkturze gospodarczej trwającej do I wojny światowej. W 1897 miasto uzyskało połączenie kolejowe, a w 1898 powstały koszary, w których stacjonowały bataliony piechoty mazurskiej i warmińskiej. Te inwestycje miały istotny wpływ na rozwój budowlany miasta. Mrażowo zaczęło rozbudowywać się poza obrębem średniowiecznego miasta, na terenie dawnych przedmieść, wzdłuż dzisiejszych ulic Królewieckiej i Warszawskiej.

Budowano okazałe kamienice czynszowe, powstawały nowoczesne gmachy instytucji, tj. sąd, poczta, szkoła czy magistrat.

W czasie I wojny światowej Mrażowo pozostawało na uboczu głównych działań militarnych. Okupowane kilka dni przez Rosjan, nie poniosło znaczących strat.

W okresie międzywojennym nastąpił dalszy rozwój miasta. Na dotychczas niezagospodarowanych terenach peryferyjnych budowano nowoczesne osiedla domów jedno i wielorodzinnych. W okresie tym powstały także dwa nowoczesne gmachy szkół.

Zachowany do dzisiaj obszar historycznej struktury miejskiej pochodzi w dużej mierze z II połowy XIX i pierwszych dekad XX wieku. Pomimo dotkliwych strat dokonanych przez Armię Czerwoną pod koniec II wojny światowej, znaczna część historycznej zabudowy przetrwała do dnia dzisiejszego. Dlatego też Mrażowo jest jednym z lepiej zachowanych mazurskich miast. Dzięki temu jest dobrym przykładem lokalnej architektury, która nadaje miastu indywidualny charakter i klimat.

Bartosz Hellis

- 1) Jan Gancewski, *Lokacja i ustrój Mrażowa* [w:] *Mrażowskie Studia Humanistyczne*. T. 1/1999, s. 9
- 2) *Mrażowo. Z dziejów miasta i powiatu*, pod red. Andrzeja Wakara, Olsztyn 1995, s. 90
- 3) *Ibidem*, s. 91
- 4) *Ibidem*, s. 96

STAN BADAŃ

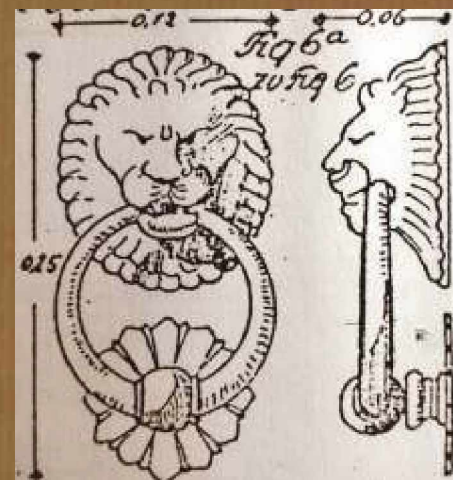
Dawna stolarka drzwiowa, również ta z terenu Mrągowa, stała się obiektem zainteresowania już na przełomie XIX i XX wieku. W dużej mierze związane to było z rozwojem myśli konserwatorskiej, a także powołaniem urzędu konserwatora na prowincję Prus Wschodnich w 1893.¹⁾

Dotychczas zabytkowa stolarka z terenu Mrągowa nie doczekała się kompleksowych badań czy jakiegokolwiek opracowania. Pozostaje też niezinventaryzowana. Pierwsze próby działania w tej kwestii podjął konserwator prowincji Prus Wschodnich Richard Dethlefsen. W wyniku badań nad architekturą regionu w 1911 roku wydał inwentarz zabytków zatytułowany *Stadt und Landhäuser in Ostpreußen*.²⁾ W katalogu Dethlefsena pojawiają się również przykładowe rysunki inwentaryzacyjne zabytków z ówczesnego Sensburga, m.in. budynek dzisiejszej Apteki pod Orłem, gdzie konserwator szczególną uwagę poświęca głównym drzwiom wejściowym, prezentując ich ogólny wygląd, ale też i detal w postaci antaby z kołatką.³⁾ Obok rycin, wykonane zostały także fotografie.⁴⁾ Dokumentacja Dethlefsena daje więc możliwość odtworzenia pierwotnego stanu drzwi, co ukazuje nam jak ważnym aspektem jest inwentaryzacja zabytków.

Nieliczne źródła zawierające śladowe informacje dotyczące drzwi odnaleźć można w zasobach Archiwum Państwowego w Olsztynie. W Aktach Budowlanych Magistratu Sensburg zachował się niewielki zbiór projektów

budowlanych z końca XIX i początków XX wieku oraz okresu międzywojennego.

Na podstawie zachowanych projektów, niekiedy uwzględniających stolarkę drzwiową, można określić jej datowanie, a także stwierdzić czy pochodzi ona z okresu budowy. Obszerniejsze dokumentacje z lat 30

Rysunek inwentaryzacyjny antaby drzwi Apteki z katalogu Dethlefsena, źródło: R. Dethlefsen, *Stadt und Landhäuser in Ostpreußen*

XX wieku zawierają ponadto informacje dotyczące wykonawców drzwi.

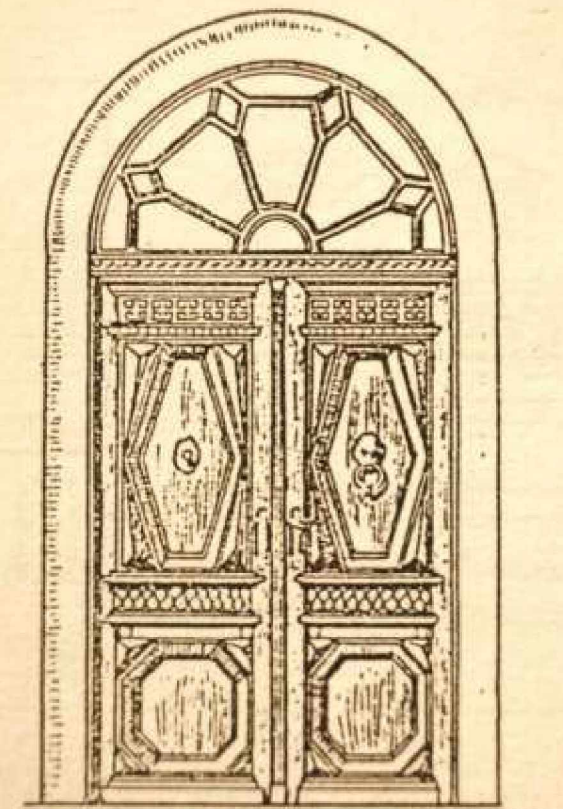
Stolarkę drzwiową poszczególnych obiektów uwzględniają również karty ewidencyjne zabytków zgromadzone w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Olsztynie. Sporządzane głównie w latach 90 XX wieku zawierają krótkie opisy drzwi, a także dokumentujące fotografie.

Niezwykle przydatnym źródłem w analizie stolarki drzwiowej jest artykuł profesora Jana Tajchmana pt „Drewniane drzwi zabytkowe na terenie Polski” z czasopisma „Ochrona Zabytków”.⁵⁾ Profesor Tajchman, wieloletni kierownik Zakładu Konserwatorstwa UMK w Toruniu, ustalił typologię, systematykę oraz terminologię związaną z drzwiami, które dały możliwość rozpatrywania poszczególnych problemów stolarki drzwiowej z terenu Mrągowa.

Bartosz Hellis

Przypisy

- 1) Stanisław Różański, *Z problematyki ochrony zabytków sztuki w byłych Prusach Wschodnich*, [w:] *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, 1957, nr 1, s.11.
- 2) Richard Dethlefsen, *Stadt und Landhäuser in Ostpreußen*, München 1918.
- 3) *Ibidem*, Tafel 15.
- 4) Prusy Wschodnie. Dokumentacja historycznej prowincji. Zbiory fotograficzne dawnego Urzędu Konserwatora Zabytków w Królewcu. Ostpreussen. Dokumentation einer historischen Provinz. Die photographische Sammlung der Provinzialdenkmalamtes in Königsberg. [CD], Warszawa, IS PAN, 2007
- 5) Jan Tajchman, *Drewniane drzwi zabytkowe na terenie Polski*, [w:] *Ochrona Zabytków*, 4/91, s. 269-277.

Rysunek inwentaryzacyjny drzwi Apteki z katalogu Dethlefsena, źródło: R. Dethlefsen, *Stadt und Landhäuser in Ostpreußen*

Archiwalna fotografia ze zbiorów dawnego Urzędu Konserwatora Zabytków w Królewcu, dokumentująca pierwotny wygląd Apteki, źródło: IS PAN

MRĄGOWSKA ULICA REPREZENTACYJNA

Mrągowo, dawny Sensburg jest jednym z niewielu miast, które uniknęło znaczących zniszczeń pod koniec II wojny światowej. Dlatego też zabudowa pochodzi głównie z II połowy XIX i początku XX wieku. Jedną z najładniejszych ulic jest z pewnością ul. Królewiecka, przy której zbudowano najbardziej reprezentacyjne budynki. Dopiero w XIX w. miasto na dobre przekroczyło średniowieczne granice zabudowy. Rozbudowa kierowała się wzdłuż głównej arterii komunikacyjnej, jaką była oś staromiejska, czyli ul. Królewiecka i Warszawska. Zauważyć można idąc od centrum miasta zarówno w kierunku południowym czy północnym, że budynki stają się coraz większe i bardziej reprezentacyjne. Weześniej wzdłuż ul. Królewieckiej dominowały raczej pola uprawne i stodoły.

Starostwo Powiatowe

1 września 1818 r. Mrągowo stało się siedzibą powiatu. W 1810 r. teren, na którym obecnie znajduje się budynek starostwa, magistratu i gminy należał do wojska pruskiego. Był tu magazyn owsa i siana. Początkowo starostwo nie posiadało własnego urzędu, znajdował się on tam, gdzie mieszkał pierwszy starosta von Lyśniewski, czyli przy rynku głównym. W wyniku pożaru z 1822 r. spłonął dom starosty, dlatego prywatnie kupił on działkę wojskową z zabudowaniami na końcu ul. Królewieckiej i przebudował magazyny na dom mieszkalny. W 1875 r. starosta kupił ten teren i zbudował pierwszy, jeszcze niewielki urząd powiatowy.

W tym samym miejscu w 1912 r. rozpoczęto budowę już większego, bardzo reprezentacyjnego, obecnego budynku starostwa. Poza częścią urzędową z prawej strony (obecna siedziba Urzędu Miasta i Gminy) starosta dysponował służbową częścią mieszkalną z lewej strony. Do dziś duże wrażenie robi obszerny przedsiónek z kominkiem.

Gestapo?

Budynek przychodni lekarskiej został zbudowany przed 1945 r. jako dzisiaj nieokreślony urząd administracji pruskiej. Prawdopodobnie mieściła się w nim także powiatowa siedziba Gestapo. Zbudowana jednak późno, bo na widokówce z 1940 roku, tego obiektu jeszcze nie ma. Podobno bezpośrednio po wojnie był tu pierwszy Urząd Bezpieczeństwa.

Sąd z więzieniem

Neogotycki budynek z 1898 r., zbudowano z czerwonej cegły. W latach przedwojennych za sądem było więzienie, które spłonęło w czasie wkroczenia armii czerwonej. Do czasu wybudowania sądu, biura i sale sądowe mieściły się w ratuszu.

Budynek Policji

Obecny budynek policji został zbudowany przed 1940 r. dla urzędu podatkowego (Finanzamt). Uwagę zwraca typowa dla narodowego nacjonalizmu architektura. Budynek powinien być przede wszystkim funkcjonalny, dlatego też nie ma dekoracji. Charakteryzuje się monumentalnością i ascetyczną fasadą. Te cechy podkreślone są przez reprezentacyjne wejście z kolumnami. Nad nim do dziś widoczne jest w tynku miejsce po narodowosocjalistycznym orle, który po wojnie został wyrwany ze ściany.

Banki

Budynek przy ul. Królewieckiej 34 wzniesiono na ówczesnym placu kościelnym, przy plebanii a naprzeciwko budynku poczty. Zbudowano go z myślą wynajęcia bankowi Rzeszy (Reichsbank) z Olsztyna. Bank funkcjonował od 1910 r. do 1945 r. W czerwcu 1945 r. władze lokalne przejęły budynek na siedzibę Nadzoru Technicznego Urzędu Telegraficznego. Potem jeszcze był wykorzystywany na cele Caritas i internat dla młodzieży. Po upaństwowieniu Caritasu w styczniu 1950 r. parafia straciła nad nim

kontrolę. Prezydium Miejskiej Rady Narodowej przejęło budynek w 1952 r.

Budynek obok (ul. Królewiecka 36), dawniej z bardziej dekoracyjną fasadą to pierwotnie siedziba Banku Wschodniopruskiego Krajobrazu (Bank der Ostpreussisches Landschaft)

Dawny budynek policji?

W XIX w. kapitan straży miejskiej, a od 1859 r. policjant urzędował w Strażnicy Bośniackiej przy ratuszu. Po I wojnie światowej w koszarach mrągowskich (ul. Wojska Polskiego) utworzono Szkołę Policijną, gdzie urzędowali także policjanci miejscy. Gdzie jednak była jednostka policji pomiędzy tymi datami? Najbardziej prawdopodobną lokalizacją jest reprezentacyjny budynek przy ul. Królewieckiej 41, zwłaszcza, że na kilku fotografiach z tego okresu widać mężczyzn w mundurach i budki wartownicze. Po 1918 r. znajdował się tu urząd komornika.

Poczta

Budynek Poczty Królewskiej widoczny jest na jednej z najstarszych widokówek z 1899 r. W czasie wkroczenia armii czerwonej budynek zniszczono. Po wojnie, do czasu odbudowy budynku, poczta znajdowała się przy Królewieckiej 49.

Willa Markowskiego

Budynek znajduje się za przychodnią zdrowia, nieopodal kortów tenisowych, przy promenadzie. Należał przed wojną do najładniejszych w mieście. Często prezentowany był na widokówkach, a najstarsze jego ujęcie pochodzi z 1899 r. W 1921 r. założono w nim Szkołę Rolniczą i Miejsce Porad Gospodarczych. Obecnie znajdują się tam mieszkania. Kim jednak był Markowski? Budynek znany obecnie jako wieloletnia siedziba Szkoły Specjalnej.

Kościół pw. św. Wojciecha

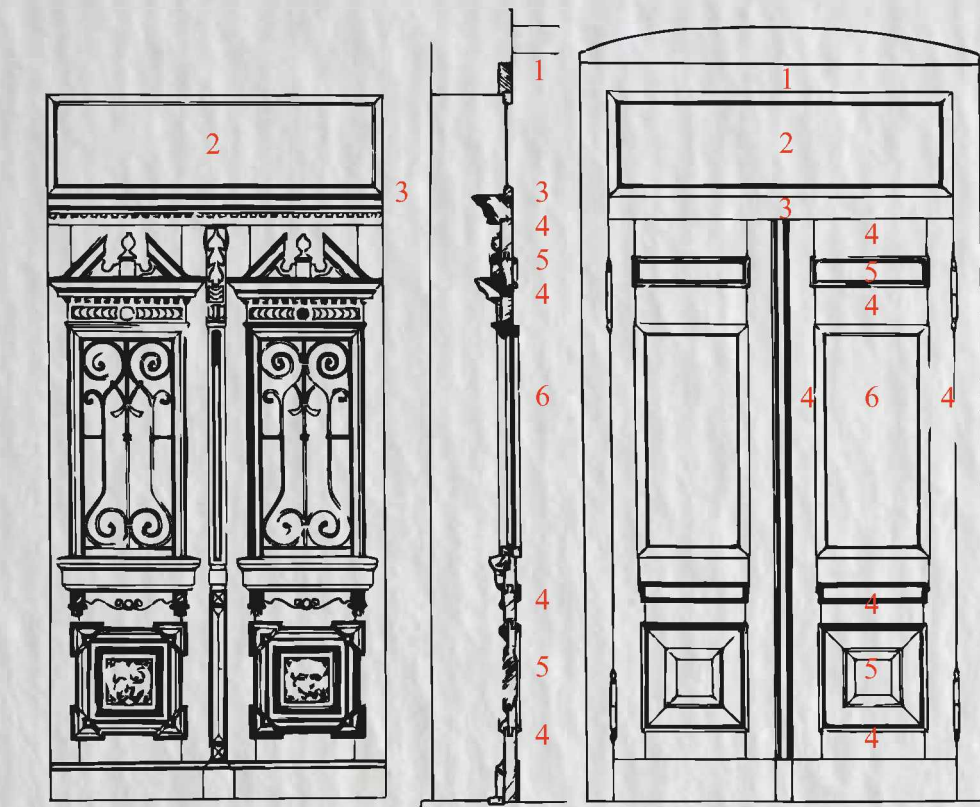
Jest to jedyna zabytkowa świątynia katolicka w Mrągowie. Pierwszy budynek zbudowano w 1860 r. w stylu neogotyckim. Oficjalnie parafię utworzono w 1870 r. pw. św. Wojciecha i Niepokalanego Poczęcia NMP. W latach 1892 – 1894 wzniesiono nowy kościół. W latach 1894 – 1896 zbudowano wieżę i zakrystię. Kościół zaprojektował Richard Bolten z Królewca. Skierowany jest frontem do ulicy. Świątynia jest znacznie większa od poprzedniej. Wieża ma 39 m wysokości. W 1910 r. powiększono prezbiterium. W czasie zajmowania miasta przez Armię Czerwoną w 1945 r. w świątynię trafiło 8 strzałów: 2 w dach, a 6 w wieżę. Kule podziurawiły okna i częściowo dach. Wewnątrz zachowało się większość z oryginalnego wyposażenia. Warto zwrócić uwagę na witraże za ołtarzem głównym. Pochodzą z 1894 r., a wiec mają ponad 120 lat! Wykonał je zakład witrażowy Heinricha Oidtmanna. Zespół witraży przedstawia męczeńską śmierć św. Wojciecha.

Plebania

Jest to jeden z najstarszych budynków leżących przy ul. Królewieckiej. Wiadomo, że w 1846 r. należał do kupca Mangolda. Dopiero w 1859 r. teren otrzymała gmina katolicka, która wybudowała kościół pw. św. Wojciecha. Można przypuszczać, że w drugiej poł. XIX w., w czasie intensywnej rozbudowy miasta, został skorygowany przebieg ulicy, gdyż budynek parafii nie jest do niej równoległy.

Robert Wróbel

Schemat konstrukcji drzwi ramowo-płycinowych z poszczególnymi elementami

1. Ościeżnica (Krosnowa)
2. Nadświetle
3. Ślemię
4. Rama
5. Płycina
6. Płycina w formie szklony otwór
7. Listwa przymykowa

Elementy drzwi, na przykładzie stolarki z ulicy Królewieckiej 49 w Mrągowie

- A. Ramy
- B. Płyciny
- C. Czop przelotowy
- D. Czop zakryty
- E. Gniazda czopowe

SPECYFIKA STOLARKI DRZWIOWEJ

Drzwi stanowią jeden z ważniejszych elementów wykończenia budynku, będący ruchomą przegrodą zabezpieczającą otwór komunikacyjny. Drzwi, przede wszystkim te zewnętrzne, umieszczone w głównym wejściu do budynku, posiadają także swój wymiar symboliczny, ponieważ są jak gdyby łącznikiem pomiędzy wnętrzem, a światem zewnętrznym. Są pierwszym elementem z którym stykamy się bezpośrednio, mającym wywrzeć na nas wrażenie. Stanowią swoisty rodzaj kurtyny będącej wizytówką domu, dlatego też dawniej nadawano im dekoracyjne formy. Główne drzwi wejściowe najczęściej umieszczano w elewacji frontowej budynków, gdzie stanowiły one część wystroju fasady wpisując się w jej stylistykę. W skromniejszych, prostszych kamienicach często bywały one jedynym elementem o znaczeniu dekoracyjnym.

Zabytkowe drzwi na terenie Mrągowa kształtowane były pod wpływem ogólnie panujących tendencji w architekturze. Wykonawcy korzystali z powszechnie dostępnych podręczników stolarskich i wzorników ornamentyki. Dlatego podobne rozwiązania odnajdziemy także i w pobliskich miastach. W Mrągowie, na tle regionu, zachowała się znacząca ilość dawnych stolarek. Niestety, jednak stopniowo znikają, wymieniane na nowe.

Najpopularniejszą formą zdobniczą były formy architektoniczne o wystroju historyzującym. Często pojawiały się motywy all'antica, zaczerpnięte ze sztuki starożytnej, jak np. liść akantu, meander, palmety, kimiony czy ząbkowanie. Wzorowano się także na ornamentyce niderlandzkiej (głównie ornament okuciowy z rautami). Na początku XX wieku pojawiły się również elementy inspirowane wzornictwem jugentystilu (secesji). W okresie międzywojennym dekoracja ulegała znacznej redukcji.

Podstawowym materiałem wykorzystywanym przy produkcji drzwi było drewno sosnowe, będące materiałem dobrze dostępnym i stosunkowo tanim w regionie. Sporadycznie stosowano także dąb i brzozę.

Pod względem konstrukcyjnym najpopularniejsze były, upowszechnione w XIX wieku, drzwi ramowo-płycinowe, składające się z ram, tworzących prostokątne pola wypełnione płycinami. Na ogół spotykane są rozwiązania o dwóch, bądź trzech płycinach, ale też i takie, gdzie w miejscu górnej płyciny umieszczano przeszkłony otwór.

W starszych realizacjach, sprzed I wojny światowej, odnajdziemy zazwyczaj drzwi o dwóch skrzydłach. Ich charakterystycznym elementem jest listwa przymykowa umieszczona na styku skrzydeł. Okres międzywojenny cechował się stosowaniem drzwi jednoskrzydłowych.

Często spotykanym elementem drzwi jest nadświetle, umieszczone ponad listwą zamykającą skrzydła, pełniące funkcję dodatkowego doświetlenia korytarza. Drzwi wyposażone są również w elementy metalowe, takie jak zawiasy, klamki, tarczki, zamki, kraty, którym zazwyczaj nadawano ozdobne formy. Większość z nich, niestety, nie zachowała się do naszych czasów.

Bartosz Hellis

PIASKOWA 2A

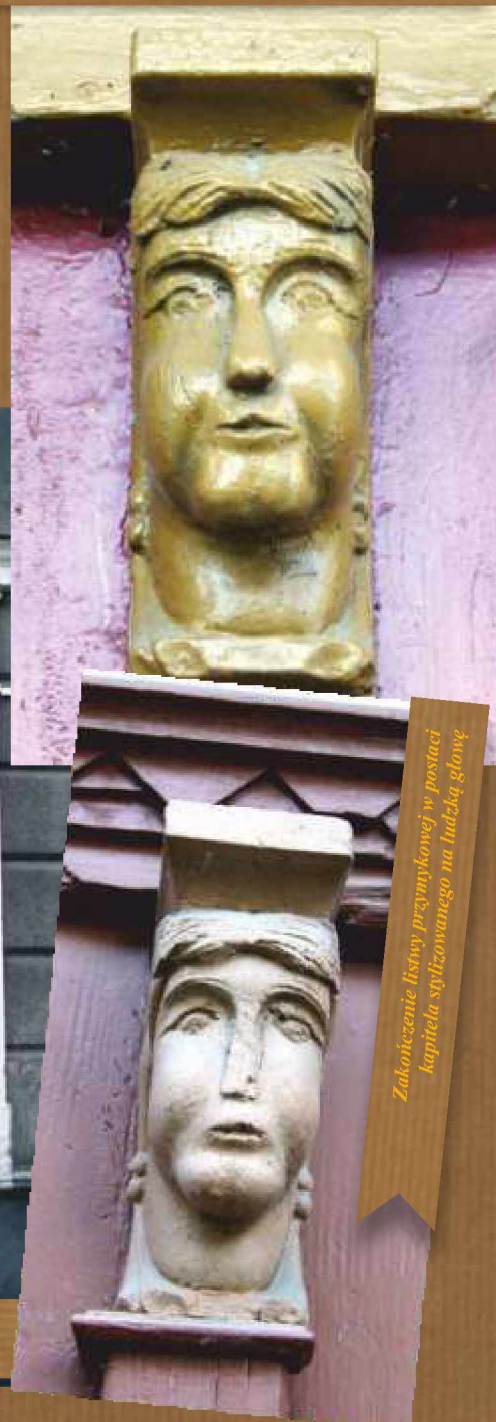
Główne drzwi umieszczone są od strony ulicy Piaskowej w centralnej części fasady, zaakcentowanej tzw. ryzalitem, który tworzy nieznacznie wysuniętą przed lico muru środkową oś budynku. Otwór drzwiowy podkreślony został dodatkowo przez profilowaną opaskę oraz znajdujący się powyżej trójkątny naczółek z maskaronem. Skrzydła drzwiowe wykonane w konstrukcji ramowo-płycinowej posiadają trójpłycinową, klasyczną kompozycję. Niemniej jednak płyciny górne i środkowe wypełnione są snycerską dekoracją, niewątpliwie inspirowaną ówczesnie modnym wzornictwem secesyjnym, na tych terenach znanym pod pojęciem jugendstilu. Zdecydowanie najlepiej ten charakter oddaje dekoracja nałożona na górne płyciny. Na stosunkowo niewielkich plakietach przedstawiony został motyw przepłatających się wici roślinnych tworzących fantazyjne kształty wśród których umieszczono gałązkę z owocami. Na znacznie większą środkową płycinę wprowadzono również motyw roślinny, który z kolei posiada bardziej alegoryczny charakter. Przedstawiono tu drzewo z widocznymi korzeniami i pniem pozbawionym gałęzi, koronę którego wypełniają bujne liście oraz owoce. Poniżej środkowych płycin nałożono plakiety z napisem „Mit Gott Tritte In”, co można tłumaczyć jako „wstępuj z Bogiem”. Styk skrzydeł osłonięto listwą przyrykowaną, która w górnej partii zwieńczona jest formą kapitelu w postaci stylizowanej głowy ludzkiej. Analogiczny

motyw występuje na listwie drzwi budynku przy ulicy Młodkowskiego 3, dlatego też należy przypuszczać, że obie stolarki wyszły spod ręki tego samego rzemieślnika. Strefa skrzydeł zamknięta jest listwą (ślemieniem) z ornamentem pilastym, ponad którą umieszczono prostokątne nadświetle, podzielone szprosami.

Główne drzwi wejściowe do budynku

Analogiczny motyw w listwie przyrykowanej drzwi budynku przy ulicy Młodkowskiego 3.

Zakończenie listwy przyrykowanej w postaci kapitelu stylizowanego na ludzką głowę

*Widok ogólny na budynek przy ul. Piaskowej 2 A

Historia

Budynek wzniesiony został w 1905 roku za sprawą mistrza piekarskiego Willa Wesotka, według projektu miejscowego architekta W. Resse, jako obiekt czynszowy przeznaczony na mieszkania dla pracowników nowopowstałych koszar. Wolnostojący budynek wzniesiono tuż przy zespole koszarowym. Był pierwszym obiektem, który powstał przy ówczesnej Karwen Weg (dzisiejsza Piaskowa). Ulica ta pierwotnie stanowiła wylot w kierunku Karwi i dalej Szczytna.

Na znaczeniu straciła w związku z budową linii kolejowej do Orzysza i wybudowaniu nowej szosy prowadzącej do dworca (obecnie ul. Marii Curie-Skłodowskiej). Tuż obok omawianego budynku piekarz Willi Wesotek wznosił w 1909 roku kolejny obiekt czynszowy (obecnie Piaskowa 4), przeznaczony na mieszkania dla rodzin żandarmerii wojskowej, także zaprojektowany przez W. Ressego.

Mikołaja Koperni

4A

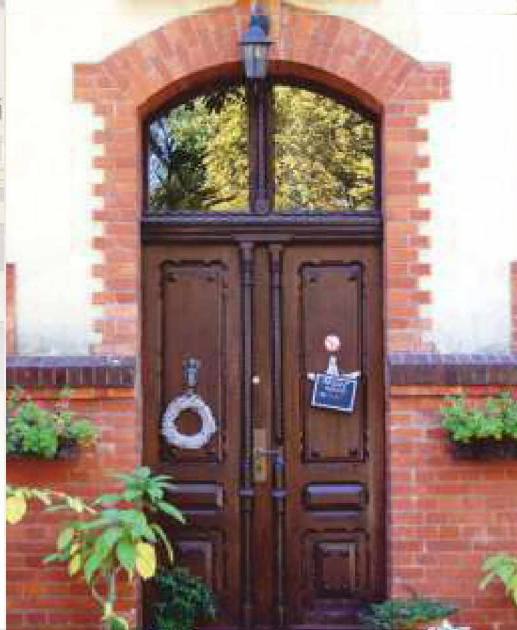
5A

6E

Historia

Budowa mągowskich koszar była jedną z inwestycji finansowanych z kontrybucji wojennych wypłacanych dla Prus przez Francję po wojnie z lat 1870-1871. Kompleks wznoszony był w dwóch etapach. Jako pierwsza powstała część po zachodniej stronie dzisiejszej ulicy Wojska Polskiego, którą ukończono w 1898 roku. Początkowo ulokowano tu 1 i 2 batalion piechoty regimentu mazurskiego nr 146, a następnie 1 i 3 batalion regimentu warmińskiego nr 151. W dalszej kolejności wznoszono część wschodnią, na potrzeby 6 batalionu karabinów maszynowych, zakończoną w 1905 roku. W 1919 roku na mocy postanowień traktatu wersalskiego zespół mągowskich koszar stał się szkołą policyjną. Od 1945 do 2002 roku kompleks pełnił dalej funkcję jednostki wojskowej. Zespół koszar budowany był według projektów państwowych, dlatego też identyczne czy podobne budynki odnaleźć można w pobliskich miastach takich jak Biskupiec, Kętrzyn, Braniewo lub Olsztyn.

Obie części kompleksu wykazują zróżnicowaną stylistykę z zastosowaniem elementów historyzujących. Zachodnia, starsza część, powstała pod wpływem nurtu neogotyckiego (co przejawia się głównie za sprawą schodkowych szczytów, które w większości jednak zostały przekształcone). Natomiast budynki po stronie wschodniej ulicy Wojska Polskiego wykazują nawiązania do architektury nowożytnej (faliste szczyty), które można traktować także za przejaw secesji.

Główne drzwi kasyna oficerskiego.

Drzwi koszarowca (Wojska Polskiego 6E).

ZESPÓŁ KOSZAR PIECHOTY

Najbardziej ozdobne formy w zespole koszar przyjęły drzwi dawnego **kasyna oficerskiego**. Podobnie jak w poprzednio omawianym budynku, główny otwór wejściowy umieszczono w wysuniętym przed lico muru ryzalicie zakończonym tu schodkowym szczytem. Otwór drzwiowy zamknięto łukiem odcinkowym i ujęto w ceglana opaskę.

Skrzydła drzwiowe w dużej mierze przyjęły formę architektoniczną, jak np. cokół, półkolumny czy rozbudowany gzyms. Charakterystyczną cechą w opierzeniu tych drzwi jest zastosowanie ozdobnych sfazowań na krawędziach ram i płycin. Płaszczyzny płycin natomiast wysunięto lekko ku

przodowi tworząc tzw. lustra. Najozdobniejszy kształt nadano płycinom dolnym, które dodatkowo zdwojono. W drzwiach występują dwie listwy przymykowe. Jest to zabieg nieprzypadkowy, gdyż skrzydła nie są równej szerokości, dlatego też, dla zachowania symetrii, wprowadzono tu dodatkową pozorną listwę przymykową. Listwy te w górnej części przyjęły formę architektonicznych półkolumn (pilastrów) z bazą, spiralnie żłobionym trzonem i głowicą.

Skrzydła zamyka masywna listwa śłemia w formie wydatnego gzymsu, ponad którym umieszczono nadświetle.

Przykład drzwi ze wschodniej części koszar.
(Wojska Polskiego 5E)

Drzwi o podobnej dekoracji zachowały się w budynku koszarowca (Wojska Polskiego 6E) oraz w dawnym lazarecie (od strony ulicy Piaskowej). We wschodniej części koszar zastosowano odmienną stolarkę, poddaną wpływom secesyjnym i modernistycznym. Wygląd drzwi w przeciwieństwie do starszej części koszar prezentuje znacznie uproszczone, bardziej funkcjonalne formy. Przykładem tego typu rozwiązania mogą być drzwi koszarowca (Wojska Polskiego 5A).

Obrączki i nazwisko
wystarczą

Drzwi do ich domu prawdopodobnie nie były nigdy wymieniane. Skoro dom powstał w 1936 roku, to i one liczą sobie 82 lata. Zbudowało go dwóch braci, którzy po wojnie nigdy już tu nie wrócili. Przez pół wieku drzwi otwierały i zamykały tajemnice życia kilku rodzin. Państwo Wiesława i Piotr kupili w tym domu jedno z mieszkań. Ich pierwsze wspomnienie? Duży ogród i chodzące po nim kury. To było 22 lata temu. Wymienili wszystkie okna, poprzesuwalili wewnętrzne ściany. Wejście, choć odnowione, pozostało nienaruszone, przedwojenne.

Drzwi do ich wspólnego życia otworzyła Poczta Polska. Ona była telefonistką i telegrafistką w urzędzie mieszczącym się w tym samym miejscu co obecnie, na Królewieckiej. On pracował na poczcie w Sorkwicach, ale telegramy przesyłano przez Mrągowo. Jemu spodobał się jej głos, zapragnął spotkania. Kiedy przyjechał, w pierwszej chwili zagadał koleżankę. Ona stanęła w drzwiach i tylko się przysłuchiwała. Powiedział jej potem: „Gdybyś nie ustała w tych drzwiach, jakbym cię nie zobaczył, to nie wiem, czy bym zadzwonił i zaczął się z tobą umawiać.” Ona również zauroczyła się od pierwszego wejrzenia. Wcześniej chodziła z chłopakiem, nic z tego nie wyszło, zerwali po roku. A tutaj... jak grom z jasnego nieba.

Mama jej powtarzała, że jest już za późno i pewnie zostanie starą panną. Kto widział, żeby skończyć szkołę, pójść do pracy i w wieku 25 lat nadal nie być mężatką. Dlatego kiedy po miesiącu zaproponował jej małżeństwo, po kilku dniach powiedziała tak. Nie było żadnego klękania ani nawet wyznanej wcześniej miłości. Przyjechała do Sorkwit, bo zaprosił ją na zabawę. Jego kolega zawiózł ich do Maradek, ale o czwartej rano już nie chciał po nich przyjechać. Postanowili pójść do Sorkwit na piechotę. Kiedy tak szli, w pewnym momencie on przystanął i zapytał: „Mi to nie przeszkadza, ale czy ty chciałabyś być moją żoną?” Nie dostała pierścionka ani kwiatów, obrączki kupił później. „Nazwisko i obrączki, to powinno ci wystarczyć.” Pięć miesięcy później odbył się skromny ślub. Dziś on się śmieje, że noszenie jego nazwiska też kosztuje, a młodzi powinni od starszych się uczyć. Ona również twierdzi, że to niedobrze jest odwlekać małżeństwo. Chodzić ze sobą można najdłużej rok czasu, potem oświadczyły, trzy miesiące i wystarczy tego czekania na ślub. Jak się wie, że to ten, to się wie! Dowód? Od 37 lat są razem. Drzwi do szczęścia we dwoje to niezłomność ich decyzji.

Historia Pani Wiesławy zdaje się być dowodem na jeszcze coś innego: naprawdę wszystkie drogi prowadzą do Mrągowo. Jej mama urodziła się w Chinach. W dowodzie jako miejsce urodzenia miała wpisane Hang Hong – Chiny. Nie chciała nigdy zbyt wiele o tym mówić, uważała że to dyshonor.

Przekazała córce tylko tyle, że w czasie pierwszej wojny światowej jej ojciec służył w wojsku rosyjskim. Potem został w Rosji, tam spotkał jej mamę, pobrali się. Pierwszy syn urodził się w Rosji, córka w Mołdawii, a potem trzecie dziecko w Chinach. Między 1928 a 1930 rokiem dziadkowie przyjechali do Polski i tu urodził się jeszcze jeden syn. W 1955 roku mama pani Wiesławy poznała jej tatę. Zamieszkali w Mrągowie. Ona i jej siostry są rodowitymi Mrągowiankami.

Rodzina wędrowała po Mrągowie... od drzwi do drzwi. Dwa lata mieszkali na Moniuszki, w małym pokoiku z kuchnią. Potem urodziło się rodzeństwo, było za ciasno. Dostali domek na Rynkowej 5, od strony ulicy. Ten dom pani Wiesława już pamięta. Pod czwórką na Rynkowej mieszkała pani, która miała telefon, jeden na całą ulicę. Jak się chciało zadzwonić, to się do niej szło. Zapłacić trzeba było zawsze. W ten sposób mama dowiedziała się o śmierci babci. Kiedy pani Wiesława miała 9 lat, przeprowadziła się na półtora roku na Parkową. Była tam tylko ulica. Obecne osiedle Parkowe to łąki z pasącymi się owcami i jednym baranem. Chodziła z rówieśnikami do zarośniętego parku. W tamtych czasach było bezpiecznie, nikomu nie przychodziło do głowy, że w takim miejscu mogłoby dojść do jakiegoś napadu. Wszystkie dzieci chodziły przez park do szkoły. Po szkole bawiły się w dwa ognie, podchody, pisały sobie liściki i chowały je, oznaczając strzałkami. Kiedy pani Wiesława dorastała, pamięta że w Mrągowie było dużo wojska. Niejedna 16-letnia dziewczyna poznała zawodowego żołnierza, wyszła za męża, wyjechała. Ją samą mama nieustannie pytała, czy ma już chłopaka. A ona chodziła do liceum i nie oglądała się za wojskowymi. Dom rodzinny opuściła dopiero po zamążpójściu. Mieszkała z mężem najpierw w Sorkwicach, potem wrócili do Mrągowo, gdzie dostali mieszkanie na Grunwaldzkim. Po 10 latach, kiedy dzieci podrosły, zaczęli rozglądać się za czymś większym. I tak znaleźli się tutaj.

Czy zamierzają się jeszcze przeprowadzać? Nie, nie chcą, to są ich ostatnie drzwi. Kiedy stoją przed nimi, trzymając się za ręce, widać błyszczące na palcach obrączki. W tle klamka, której naciśnięcie otwiera ich historię, łączącą Sorkwity, Mrągowo, Rosję, Chiny. Przyrzekli ją sobie obrączkami i tym samym nazwiskiem. Tych jednych drzwi nie wymienili nigdy.

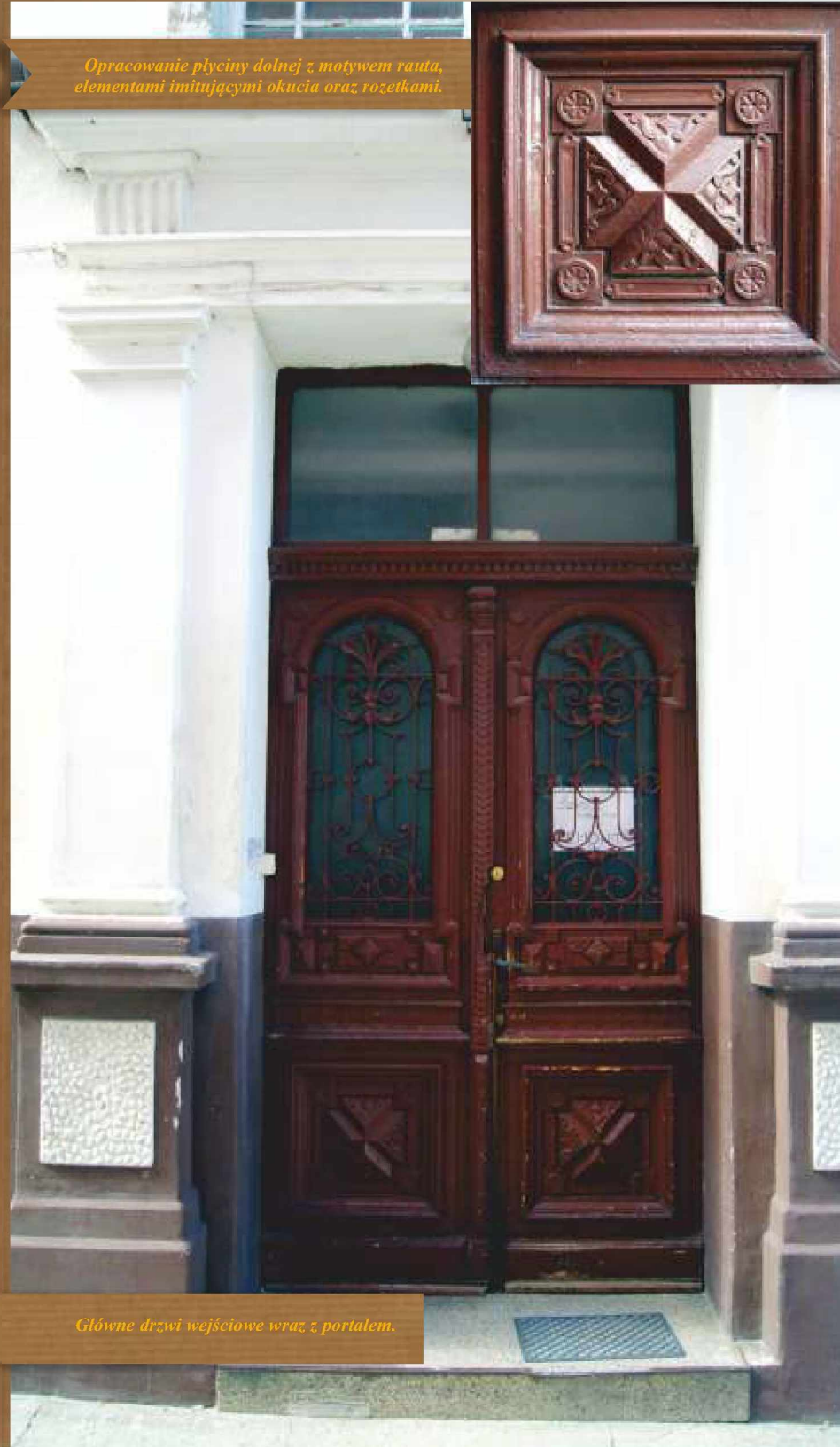
Opracowanie płyciny dolnej z motywem rauta, elementami imitującymi okucia oraz rozetkami.

ROOSEVELTA 29

Drzwi kamienicy przy ulicy Roosevelta 29 są jednymi z najbardziej dekoracyjnych drzwi na terenie Mrągowa. Zastosowano tu bogaty program zdobniczy, opierający się na motywach historyzujących, odwołujących się do renesansu. Podobnie, jak w przypadku kamienicy przy ul. Warszawskiej 53, drzwi umieszczono w ścianie szczytowej, w wysuniętym przed lico muru ryzalicie, ujmującym oś klatki schodowej. Otwór drzwiowy dodatkowo zaakcentowany jest neorenesansowym portalem. Portal składa się z dwóch masywnych cokołów na których ustawiono parę pilastrów, które wspierają jak gdyby poziome belkowanie. Ponad portalem umieszczono dodatkowy naczółek w formie odcinka gzymsu, wsparty na dwóch konsolach.

Skrzydła drzwiowe posiadają niezwykle rozbudowaną, bogatą dekorację. Drzwi są dwuskrzydłowe, dwupłycinowe. Górne płyciny to przeszklone otwory zamknięte łukiem pełnym i ujęte profilowanymi listwami, zabezpieczone ozdobną kratą. Poniżej przeszklonych otworów umieszczona jest dekoracja z nałożonych elementów w postaci rautów i guzów. Motyw rautów zastosowano także w wypełnieniu dolnych płycin w których pojawiają się ponadto elementy ornamentu okuciowego oraz ozdobne rozetki. Listwa przymykowa w dolnej części z rautem, w górnej z ornamentem cekinowym, zwieńczona jest elementem stylizowanym na kapitel. Listwa śłemenia przyjęła formę gzymsu z ornamentem leżkowym. Otwór drzwiowy zakończony jest prostokątnym, dwudzielnym nadświetlem.

Główne drzwi wejściowe wraz z portalem.

Historia

Jak wynika z archiwalnych fotografii w kamienicy przy ulicy Roosevelta 29, podobnie jak w przypadku poprzednio omawianego budynku, ulokowane były mieszkania oficerskie. Taka funkcja niewątpliwie wpłynęła na bogatą, historyzującą kreację fasady. Dekoracyjność elewacji frontowej podyktowana była też względami lokalizacyjnymi. Mianowicie kamienica, wraz z sąsiednimi obiektami zamyka oś widokową niewielkiego placu (obecnego placu Wyzwolenia), z tego względu należało nadać jej odpowiedni reprezentacyjny wystrój.

Kamienicę wzniesiono na przełomie XIX i XX wieku. Dalszymi analogiami z budynkami przy ulicy Warszawskiej 51 i 53 jest podobne ukształtowanie bryły oraz wewnętrzny układ przestrzenny, co może świadczyć iż nad wszystkimi trzema projektami pracował ten sam architekt. Ponadto opracowanie fasady budynku jest bardzo zbliżone do elewacji kamienicy przy ulicy Warszawskiej 53, wykonane w tym samym neorenesansowym typie.

Oficerska

Mikołaja Kopernika

Historia

Budynek został wzniesiony w 1930 roku z przeznaczeniem na mieszkania dla ośmiu rodzin pracowników szkoły policyjnej. Wybudowany w typie domu bliźniaczego Doppelhaus, czyli potączonych ze sobą dwóch analogicznych części. Obecnie funkcjonuje pod dwoma numerami 7 i 9. Stylistykę budynku można określić mianem Heimatstill (stylu ojczyźnianego), odwotującego się do niemieckich tradycji budowlanych z okresu około 1800. Styl ten preferowany był przez władze państwowe w okresie międzywojennym.

Jednym z jego propagatorów w Prusach Wschodnich był mrągowski architekt powiatowy – Gustav Wolf. Budynek zachował swoją pierwotną funkcję mieszkalną do dnia dzisiejszego.

10

Drzwi przy ulicy Kopernika 7.

KOPERNIKA 7 i 9

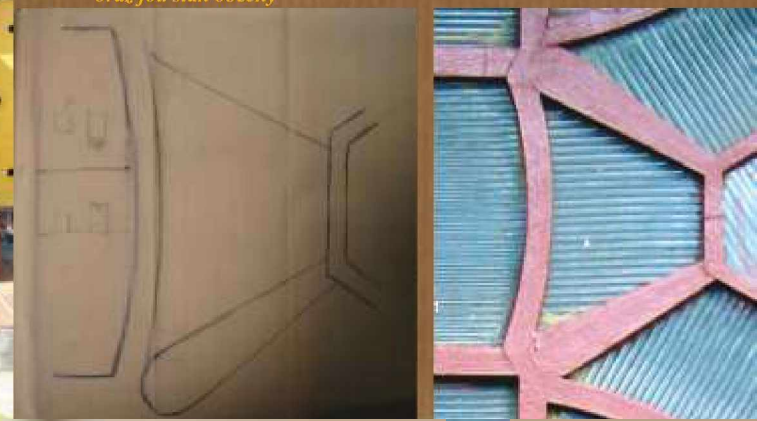
Obie bliźniacze części budynku posiadają odrębne wejścia o identycznym opracowaniu. Otwory drzwiowe podkreślone zostały za pomocą masywnych ceglanych portali kontrastujących z otynkowanymi ścianami domu.

Portale składają się z prostokątnych boni tworzących ościeża, na których oparto wysunięte, proste nadproże z cegły ułożonej w rolkę. Na nadprożu umieszczono trójkątny naczółek z dekoracyjnym układem cegieł.

Same drzwi są jednoskrzydłowe i jednopłycinowe o uproszczonej, funkcjonalnej formie. Poza portalem, dekoracyjny charakter uzyskało nadświetle, podzielone szczeblinami, które tworzą geometryczne wzory.

W przypadku tych drzwi znany jest ich wykonawca. Jak wynika z materiałów archiwalnych był nim mistrz stolarski Otto Buchholz, posiadający swój warsztat przy obecnej ulicy Moniuszki. Wśród archiwaliów zachował się fragment oryginalnego projektu nadświetla, wykonany przez stolarza.

**Fragment projektu nadświetla, wykonany przez Otto Buchholza z 1930 roku (źródło: APO w Olsztynie, Akta Magistratu Sensburg, sygn. 258/189) oraz fot. stan obecny*

Życie ma smak,
jeśli sól nosi się ze sobą

WARSZAWSKA 19 i 4A

Drzwi budynku przy ulicy Warszawskiej 19 o zbliżonym typie dekoracji do stolarki omawianej kamienicy przy ulicy Warszawskiej 16 A. Pojawiają się tu motywy rautów oraz stylizowanego ornamentu okuciuowego.

Kontynuując spacer ulicą Warszawską, można przyjrzeć się kamienicy pod nr 4 A. Budynek jest kolejnym reprezentantem stylu historyzującego, tym razem odwołującego się nieco do wzorców francuskich. Można tu zajrzeć do centralnie umieszczonej wnęki, w której ukryte są ciekawe historyzujące drzwi.

Tego typu drzwi powtarzają się w kilku przypadkach. Szerzej omówione zostaną w dalszej części przewodnika na przykładzie innej stolarki.

Główne drzwi wejściowe Warszawska 19

Główne drzwi wejściowe Warszawska 4A

Historia

Na rogu ulicy Warszawskiej i ul. Oficerskiej znajdują się dwa bliźniacze budynki, wybudowane po I wojnie światowej, jako obiekty z mieszkaniami czynszowymi.

W architekturze budynków odczytać można wyraźny wpływ twórczości Hermanna Muthesiusa, niemieckiego architekta i teoretyka architektury wczesnego modernizmu. Jednym z założeń Muthesiusa było odrzucenie wybujałego historyzmu na rzecz nawiązywania do rodzimych tradycji architektonicznych, przede wszystkim tych wiejskich (styl tzw. Landhaus). Ta koncepcja w omawianych budynkach przejawia się głównie za sprawą spadzistych dachów, wprowadzenia fragmentów tradycyjnego muru pruskiego oraz formę łukowatej bramy nad przejazdem podwórzowym łączącej oba obiekty.

Wszystkie te elementy nadają kamienicom malowniczości, co było ważne w idei Landhausu. Budynki cechuje też otwartość na zewnątrz uzyskana za pomocą obszernych tarasów w tylnej części oraz przedsionków w formie loggi poprzedzających wejścia.

Budynek północny dostawiony jest do kamienicy z początku XX wieku, co daje możliwość porównania dwóch różnych koncepcji architektonicznych – historyzującej z protomodernistycznym tradycjonalizmem.

Warto zajrzeć do wnętrza. W przedsionku za głównymi drzwiami wejściowymi ściany wyłożone są glazurowanymi płytkami ceramicznymi. W obszernym holu zachowały się drewniane schody oraz boazeria, a strop pomieszczenia dekorowany jest sztukaterijnymi listwami. W wejściach do poszczególnych mieszkań przetrwała oryginalna stolarka.

Widok ogólny budynków

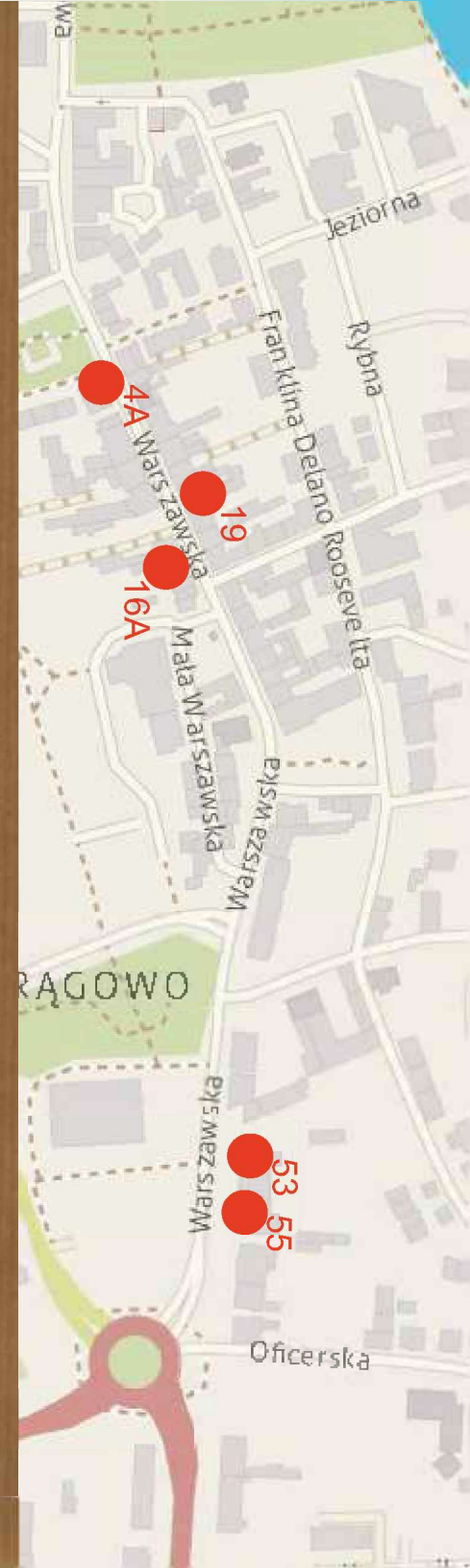
* Wejście do przedsionka w którym umieszczone są drzwi

Główne drzwi wejściowe w budynku północnym.

WARSZAWSKA 55

Osie otworów wejściowych ulokowane są z obu stron przejazdu podwórzowego. Drzwi umieszczone są w przedsionkach przyjmujących formę otwartej loggi. Do przedsionków prowadzi łukowaty otwór nad którym umieszczono nieznacznie wysunięty, wsparty na kroksztynach, daszek pokryty dachówką karpiówką. Przedsionki ponadto otwarte są łukowatą arkadą w stronę przejazdu podwórzowego. Główne drzwi poprzedzają betonowe schody w technice lastryko z prefabrykowanych, nakładanych elementów stopnic i podstopnic. Podest przed drzwiami wyłożony jest ozdobnymi płytkami betonowymi o dekoracyjnym kształcie i fakturze. Oryginalne drzwi zachowały się w budynku północnym. Cechuje je dosyć prosta forma, jednak nie do końca pozbawiona dekoracyjności. Wykonane w konstrukcji ramowo-płycinowej, są jednoskrzydłowe, zamknięte prostokątnym nadświetlem. Skrzydło w zasadzie składa się z dwóch symetrycznych płycin, ale płycina dolna podzielona jest na cztery mniejsze pola z naniesionymi lustrami, na których umieszczono płaską dekorację w rodzaju figur zbliżonych kształtem do gwiazd. Natomiast górna płycina jest przeszklona, podzielona giętymi szprosami, tworzącymi ciekawy wzór. Częściowo zachowane jest oryginalne szklenie wykonane ze szkła fakturalnego. Zachowała się także oryginalna klamka.

WARSZAWSKA 53

Ze względu na wewnętrzny układ budynku, główne drzwi wejściowe, prowadzące do reprezentacyjnej klatki schodowej, umieszczono w północnej ścianie szczytowej, od strony przejazdu podwórzowego. Otwór drzwiowy podkreślony został profilowaną opaską. Podobnie jak w przypadku wcześniej omawianych drzwi przy ulicy Piaskowej 2a, skrzydła uzyskały tu klasyczną kompozycję, z zastosowaniem pewnych rozwiązań przejętych z secesji (jugendstill). Przejawem secesji mogą być tu duże przeszklenia, wypełniające górne płyciny, zajmujące około dwie trzecie skrzydeł, podzielone szczeblinami na prostokątne kwatery, które być może pierwotnie wypełnione były szkłem barwionym bądź trawionym (matowym). Dolne płyciny podzielono na trzy pola, dekorowane snycerskimi motywami roślinnymi. Styk skrzydeł osłonięto snycersko obrobioną listwą przyrymkową. Ponad skrzydłami umieszczono prostokątne nadświetle.

Główne drzwi wejściowe.

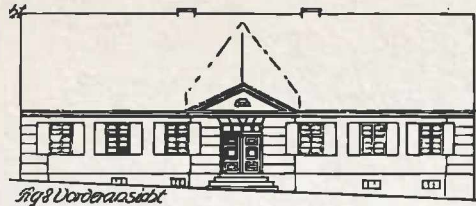
Historia

Kamienicę wzniesiono na początku XX wieku z przeznaczeniem na mieszkania oficerskie. Z tego względu budynek uzyskał dość bogatą wystrój elewacji frontowej. Fasadzie nadano charakterystyczną dla przełomu XIX i XX wieku stylistykę późnego historyzmu (potocznie określanego mianem eklektyzmu) w typie neorenesansu.

Bryła oraz wewnętrzny układ przestrzenny kamienicy zbliżony jest do sąsiedniego budynku, pod numerem Warszawska 51, dlatego też przypuszczać można, że twórcą obu projektów był ten sam architekt. Zmienione zostało tylko zewnętrzne opracowanie elewacji.

Do dziś w kamienicy, oprócz drzwi zewnętrznych, zachowała się oryginalna stolarka okienna wraz z pierwotnym szkleniem, a także klatka schodowa oraz drzwi wewnętrzne.

*Wygląd budynku z początku XX wieku według inwentaryzacji R. Dethlefsena
(źródło: R. Dethlefsen, *Stadt und Landhäuser In Ostpreußen*).

Historia

Kamieniczka przy ulicy Warszawskiej 16 A uznawana jest za jeden z najstarszych budynków mieszczańskich na terenie Mrągowa. Richard Dethlefsen, regionalny konserwator zabytków, w swoim katalogu zabytków datował budynek na około 1800 rok. W dawnej literaturze określany jest mianem dobrego przykładu tradycyjnego budownictwa Prus Wschodnich. Nieprzypadkowo gdyż obiekt jest przedstawicielem prowincjonalnej adaptacji stylu klasycystycznego panującego na przełomie XVIII i XIX wieku w całym Królestwie Prus. Jak już wspomiano przy okazji opisu budynku przy ulicy Kopernika 7, 9, stylistyka około 1800 roku była wzorem dla projektów z okresu międzywojennego i podstawą dla stylu ojczyźnianego. Obecnie, z powodu silnej ingerencji w strukturę budynku, trudno dostrzec jego pierwotny klasycystyczny charakter. Styl budynku najlepiej oddają archiwalne zdjęcia.

Wygląd budynku z początku XX wieku według inwentaryzacji R. Dethlefsena

WARSZAWSKA 16 A

Drzwi umieszczono w centralnej części elewacji frontowej budynku, zaakcentowanej trójkątnym szczytem wyniesionym w połac dachową. Pierwotnie część ta dodatkowo podkreślona była poziomymi pasami w tynku tzw. boniowaniem. Wejście poprzedzają masywne granitowe schody. Skrzydła drzwi w konstrukcji ramowo-płycinowej, osadzone są na widocznej od zewnątrz ościeżnicy pełnej, w przeciwieństwie do prezentowanych wcześniej drzwi mocowanych na ościeżnicach krosnowych, ukrytych od wewnątrz. Snycerska dekoracja płycin oparta jest na motywach rautów ujętych w stylizowane ornamenty okuciowe z motywami lilii. Dodatkowymi elementami wieńczącymi górne płyciny są gzmysiki z tzw. ząbkowaniem. Ten motyw występuje także na śłemienu. Listwa przyrykowa uzyskała formę żłobionego filara zakończonego kapitelem. Drzwi o podobnym typie opierzenia znajdują się w budynku po przeciwnej stronie ulicy Warszawskiej pod numerem 19.

Wygląd budynku obecnie.

Przydział
na życie na dachu

ROOSEVELTA 10

Drzwi umieszczone w skrajnej osi południowej kamienicy, ujęte są profilowaną opaską z uszakami. Podobnie, jak w przypadku drzwi przy ul. Warszawskiej 53 i ul. Piaskowej 2A, opierzenie stanowi syntezę historyzmu z secesją. Historyzm zarysowuje się przede wszystkim w kompozycji, czyli typowym podziale ramowo-płycinowym, ale również w opracowaniu snycerskim, gdzie występują motywy takie jak palma wachlarzowa, ornament cekinowy, stylizowana głowica wieńcząca listwę przyrymową oraz ślemię w postaci gzymsu z ornamentem pilastym. Za przejaw secesji można uznać faliste zakończenie szklonych otworów, jak również fantazyjny kształt szczeblin w nadświetlu.

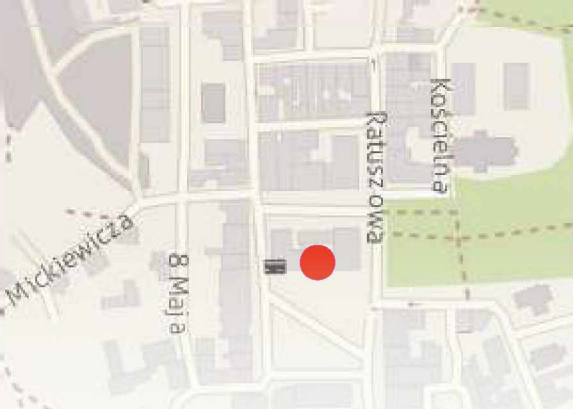
Motyw historyzujący w postaci palmety wachlarzowej otoczonej wicią roślinną.

Główne drzwi wejściowe.

Historia

Wolnostojący budynek czynszowy przy Rooseveltta 10, podobnie jak większość omawianych dotąd przykładów, pochodzi z początku XX wieku i jest reprezentantem historyzmu. Wybudowany został w duchu opierającym się na włoskim renesansie. Charakterystycznym elementem są tu narożne bonie naśladowujące kamienne ciosy, przechodzące w tynkowane pasy biegnące przez całą elewację. Otwory okienne parteru zamknięte są prosto, natomiast w wyższej kondygnacji zwieńczone łukiem odcinkowym. Na wysokości poddasza występują niewielkie otwory wentylacyjne – przypominające nieco tzw. mezzanino. Od strony północnej do budynku dostawiona jest niewielka przybudówka z wyjściem do ogrodu w którym mieści się oryginalna stolarka. Wewnątrz kamienicy zachowały się również interesujące drzwi, a także kuta balustrada schodów.

Historia

Dawny odwach miejski zwany tradycyjnie Strażnicą Bośniacką to niewielki budynek wzniesiony w konstrukcji szkieletowej, pierwotnie stanowiący centralny punkt rynku. Obiekt ten pochodzi z XVIII wieku i obok kościoła ewangelickiego jest najstarszą zachowaną budowlą na terenie Mrągowo, stanowiącą swoisty relikwitu dominującej dawniej w krajobrazie miejskim architektury szkieletowej. W latach 1770-1790 w budynku stacjonował 9 pułk Bośniaków kawalerii pruskiej, skąd wzięła się zwyczajowa nazwa. Dawniej zwany był też Strażnicą Francuską, gdyż w czasie pobytu wojsk napoleońskich urządzono tu ich kwaterę wojskową. Obecnie budynek dawnego odwachu wchodzi w skład bloku śródmiejowego.

Główne drzwi wejściowe.

RATUSZOWA 1

Drzwi dawnej strażnicy (odwachu) można uznać za najstarsze zachowane w Mrągowie, jednak bez odpowiednich badań nie można w pełni potwierdzić tej tezy. W 1908 roku budynek przeszedł renowację, podczas której m.in. zdjęto tynk osłaniający konstrukcję szkieletową. Wówczas też mogły zostać wymienione stare drzwi na nowe, będące ich rekonstrukcją. W obecnej formie drzwi zostały ukazane na rysunku inwentaryzacyjnym z 1918 roku, wykonanym przez zespół konserwatora prowincjonalnego Richarda Dethlefsena. Drzwi odwachu miejskiego są dwuskrzydłowe, wykonane w tzw. konstrukcji zdwojonej. To znaczy, że na właściwą konstrukcję deskowo-listwową nałożono od strony zewnętrznej dodatkową warstwę wzmacniającą w postaci klepek o profilowanych krawędziach, nabitych guzowatymi gwoździem. Pełni ona zarazem funkcję dekoracyjną. Klepki tworzą ozdobny geometryczny wzór w tzw. układ w jodełkę, zbiegający się w połowie wysokości drzwi.

Funkcję odrzwi pełnią tu drewniane elementy konstrukcyjne budynku tj. podwalina będąca progiem, słupy stanowiące ościeża oraz rygiel pełniący rolę nadproża. W górnym polu ponad drzwiami, pomiędzy ryglem, a oczepem wieńczącym budynek wprowadzono prostokątne nadświetle podzielone szczeblinami.

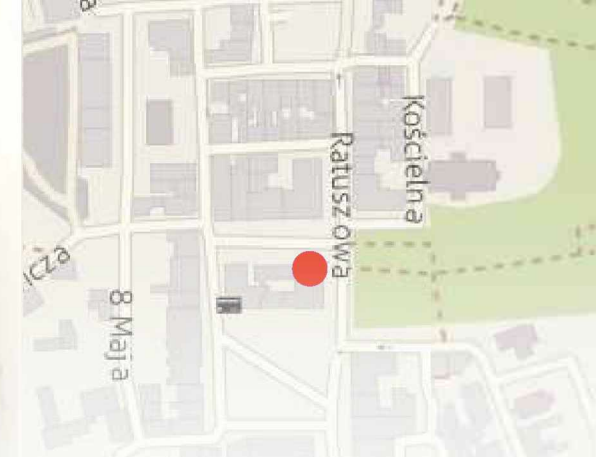
RATUSZOWA 5

Główne drzwi ratusza miejskiego umieszczone w centrum elewacji wschodniej, poprzedzone są wysokimi, reprezentacyjnymi, zwierciadlanymi schodami dwuskrzydłowymi. Drzwi przyjęły formę zbliżoną do wcześniej omawianych drzwi strażnicy. Nieco odmiennie jednak prezentuje się ich konstrukcja, która jest połączeniem dwóch zasadniczych typów. Drzwi deskowe, wzmocnione są od wewnątrz systemem ram, które tworzą pozorne płyciny. Konstrukcja ponadto wzmocniona jest od zewnątrz, podobnie jak w strażnicy, warstwą klepek nabitą guzowatymi gwoźdźmi. Zastosowany tu geometryczny układ klepek w jodełkę jest rozbieżny tworząc rombowe wzory. Górne, środkowe romby wypełnione są szklanymi otworami.

Listwa przymykowa ratuszowych drzwi zdobiona jest snycersko obrobionym motywem wici roślinnej z liśćmi i owocami dębu. Drzwi wieńczy poprzeczna listwa ślimienia w formie gzymsu z fryzem roślinnym, ponad którą umieszczono dość rozbudowane, półkoliste nadświetle, z centralnie umieszczoną latarnią.

Główne drzwi wejściowe.

Historia

Decyzję o budowie obecnego ratusza podjęto po wielkim pożarze mającym miejsce w 1822 roku, który strawił większość zabudowy staromiejskiej. W wyniku tych zdarzeń powiększono także rynek kosztem południowej pierzei zabudowy. Ratusz ustawiono w miejscu wcześniejszego browaru miejskiego tzn. w północno-wschodniej części rynku. Na decyzję o wybudowaniu reprezentacyjnego gmachu wpłynęła też nowa funkcja Mrągowa jako siedziby powiatu, którą przeniesiono tu z Szestna w 1818 roku. Ratusz wzniesiono w latach 1822-1825 w duchu stylistyki klasycystycznej. Jako, że część funduszy na budowę obiektu przekazał miastu Sąd Krajowy w Instербurgu, to w ratuszu ulokowano Urząd Sądowy wraz z Sądem Miejskim, które to stopniowo, przez kolejne lata zajęły cały budynek. Sąd opuścił ratusz w 1898 roku wraz z budową nowej siedziby przy ulicy Królewieckiej. W 1908 roku ratusz przeszedł modernizację w wyniku której po środku kalenicy dachowej ustawiono neobarokową wieżyczkę zegarową.

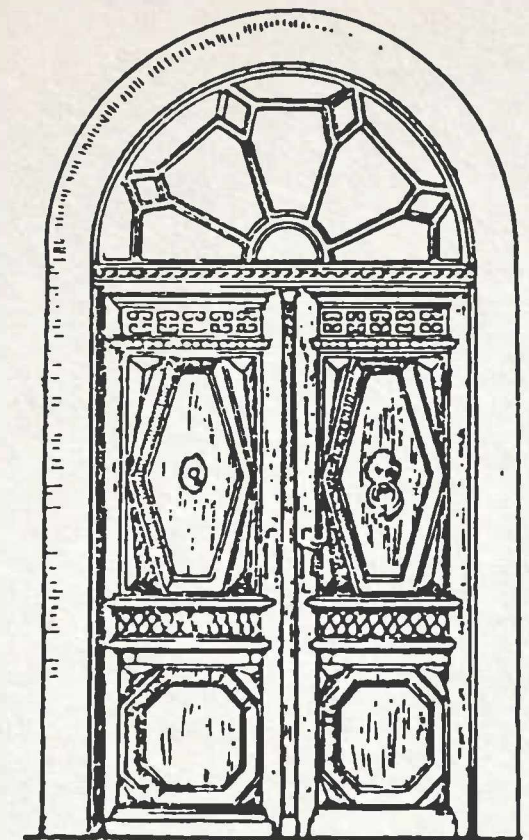

Fig. 6 Haustür zu 5

**Inwentaryzacja R. Dethlefsen prezentująca pierwotny wygląd drzwi Apteki pod Orłem (źródło: R. Dethlefsen Stadt und Landhäuser In Ostpreußen).*

Drzwi przy ulicy Kościuszki 1.

MAŁY RYNEK 2 i KOŚCIUSZKI 1

Spod Strażnicy Bośniackiej kierujemy się ulicą Kościuszki na północ. Po drodze mijamy budynek apteki „Pod Orłem”, z którego pochodzi prezentowana już wcześniej inwentaryzacja rysunkowa drzwi, wykonana przez zespół konserwatora Richarda Dethlefsena w 1913 roku. Niestety przedstawione w dokumentacji drzwi nie zachowały się do dnia dzisiejszego. Jednak podczas wymiany, w 2012 roku, wykorzystano pewne elementy zaczerpnięte z rysunków Dethlefsena, jak np. podziały pierwotnego nadświetla, które odtworzono. W dalszej części spaceru warto też zwrócić uwagę na drzwi mieszczące się w budynku przy ulicy Kościuszki 1, charakteryzujące się dekoracją, wykorzystującą elementy historyzujące. Identyczne drzwi znajdują się w kamienicy przy ulicy Żeromskiego 5, co świadczy o tym samym wykonawcy.

Analogiczne drzwi przy ulicy Żeromskiego 5.

Zakład
ze szczęściem

Główne drzwi wejściowe do budynku przy ulicy Kościuszki 7.

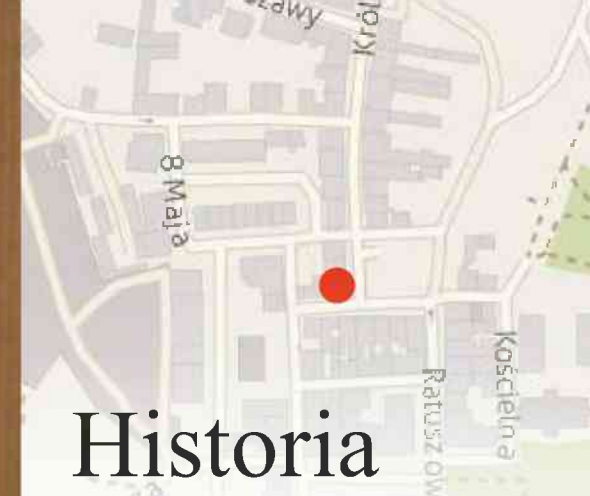
W głębi, po lewej budynek przy ulicy Kościuszki 7, po prawej oficyna budynku przy Królewieckiej 1.

KOŚCIUSZKI 7

Drzwi umieszczono w południowej części fasady budynku, w niewielkiej wnęcie, podkreślonej profilowaną opaską. Stolarzka przyjęła opierzenie oparte na motywach historyzujących z zastosowaniem wzorców all'antica oraz pochodzenia niderlandzkiego. Płytciny dolne ujęte dekoracyjnymi listwami przyjęły kształt kwadratów z tzw. uszakami w narożach. W pola tych płycin wpisano wydatnie wysuniętą dekorację w postaci rautów. Pomiędzy dolne a górne płytciny wprowadzono niewielkie prostokątne plakiety, na których pojawia się antyczny wzór meandra. Interesująca dekoracja snycerska umieszczona jest w górnych płycinach. Na wypukłe lustra naniesiono tu precyzyjnie wykonany ornament okuciowy, który naśladuje wycięte z blachy wzory nabite elementami imitującymi gwoździe o guzowatych główkach. W ornament okuciowy wpisane są dodatkowo motywy niewielkich rautów. Listwa śłemia, ponad którą mieści się prostokątne nadświetle, przyjęła formę gzymsu z dodatkowymi elementami w postaci stępek – żłobień, umieszczonych na osi płycin. Listwa przyrykowa pierwotnie zakończona była elementem w postaci główicy.

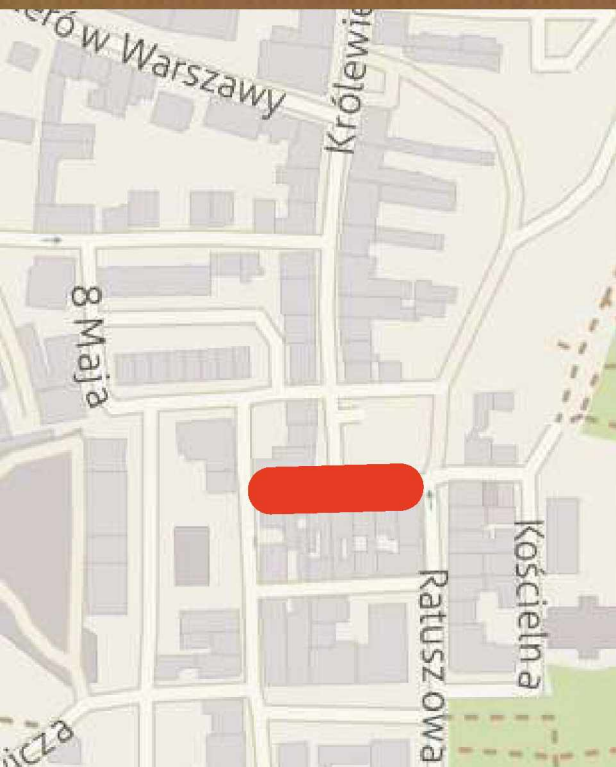
* Ornament okuciowy z rautami w górnej płycinie drzwi.

Historia

Idąc dalej ulicą Kościuszki docieramy do skrzyżowania z ulicą Żeromskiego. Tu po lewej stronie ustawiony jest niewielki budynek, zamykający perspektywę dawnego rynku żydowskiego. Kamienica pochodzi z lat 70 XIX wieku i wzniesiona została w miejscu wcześniejszej zabudowy. Architektura budynku oparta została na wzorcach klasycyzmu i stanowi typowy przykład małomiasteczkowej zabudowy. Podobną konwencję przejawiają także pobliskie budynki, jak np narożny budynek pod adresem Żeromskiego 11 w którym występuje identyczne opracowanie szczytu. Dzięki bliskości obiektów z łatwością można dostrzec występujące tu analogie. Stan zachowania kamieniczki przy ulicy Kościuszki 7 nie jest jednak zadowalający. Wyraźnie widoczne są poważne pęknięcia i deformacje spowodowane osiadaniem fundamentów w jego południowej części. Niezbędna jest w tym wypadku interwencja budowlano-konserwatorska.

ŻEROMSKIEGO 1B, 3, 5, 7, 9, 11

Południowa zabudowa ulicy Żeromskiego, dawnego rynku żydowskiego, stanowi jedyny w pełni zachowany kwartał zabudowy staromiejskiej w Mragowie. W pierzei ustawione są budynki pochodzące z różnych okresów, co obrazuje ciągłości zmian zachodzących w zabudowie miejskiej na przestrzeni lat. Odnaleźć tu można budynki nie przejawiające znaczących cech stylowych (nr 1B, 5), wzniesione w oparciu o koncepcję klasycyzmu (nr 9, 11), z nałożoną na elewację dekoracją historyzującą (nr 3) oraz przebudowane w okresie międzywojnia (nr 7). Na tyłach kwartału, od strony ulicy Staromiejskiej, zachowała się ciekawa zabudowa gospodarza. Oczywiście wszystkie obiekty umiejscowione są w miejscu wcześniejszych, na parcelach o średniowiecznej genezie. W niemal wszystkich budynkach (oprócz budynku o nr 7) zachowała się zabytkowa stolarka drzwiowa. W dwóch przypadkach będąca wynikiem przebudowy z początku XX wieku (nr 3, 5). Zachowane tu drzwi powielają w dużej mierze prezentowane już sposoby opierzenia, opierające się przede wszystkim na motywach historyzujących, dlatego nie ma też potrzeby szerszego ich opisu.

1B

3

5

9

11

KRÓLEWIECKA 7, 18A, 12

Idąc dalej ulicą Królewiecką w kierunku północnym, warto przyrzeć się historyzującej kamienicy pod numerem 7. Kilkanaście metrów dalej po przeciwnej stronie ulicy, przy skrzyżowaniu z ul. Bohaterów Warszawy, znajduje się niemal identyczny budynek (nr 18A), wzniesiony według tego samego projektu z drobnymi modyfikacjami. Obie budowle, pochodzące z początku XX wieku, posiadają również jednakową stolarkę drzwiową z historyzującym opracowaniem. Ponadto w kamienicy pod adresem Królewiecka 18A zachowały się oryginalne drzwi wejściowe do lokalu usługowego.

Przemierzając ulicę Królewiecką warto odwiedzić podwórze budynku pod nr 12, na które prowadzi przejazd bramny. W podwórku znajdują dwie oficyny boczne, o ciekawie opracowanych drzwiach, z zachowanymi ozdobnymi klamkami i szyldami. Drzwi oficyny północnej są jednoskrzydłowe z historyzującym opierzeniem. Natomiast w oficynie południowej głównym elementem dekoracyjnym znacznie skromniejszych drzwi jest historyzująca klamka z szyldem.

**Oryginalna klamka oraz szyld z motywem nieba i piekła w drzwiach oficyny południowej.*

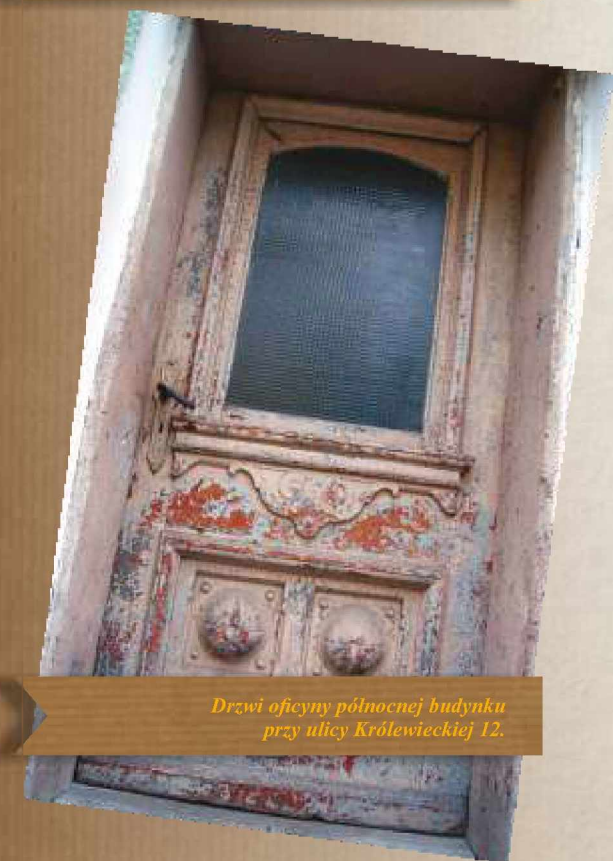
Drzwi budynku pod adresem Królewiecka 7 (wymianie uległy oryginalne listwy dolnych płycin).

Analogiczne drzwi w budynku pod nr 18 A, wraz z zachowanymi drzwiami do lokalu usługowego.

Drzwi oficyny południowej budynku przy ulicy Królewieckiej 12.

Drzwi oficyny północnej budynku przy ulicy Królewieckiej 12.

Historia

Budynek usytuowany w narożniku ulicy Królewieckiej i Żeromskiego wzniesiony został w 1868 roku, według projektu architekta Tschirschnitsza (projektanta m.in. pierwszej mągowskiej synagogi oraz położonego przy rynku hotelu Deutsche Hause). Obiekt ten przejawia stylizykę klasycyzmu. Jak wynika z archiwalnej ikonografii, w 1899 roku mieściła się tu cukiernia Pauli's Conditorei, a w okresie późniejszym Central Cafe. Na podstawie dawnych pocztówek wywnioskować można, że pomiędzy 1900 a 1903 rokiem, budynek rozbudowano, dostawiając istniejącą do dziś tylną oficynę. Oficyna zwrócona frontem do ulicy Żeromskiego, uzyskała fasadę utrzymaną w stylu historyzującym z dużym balkonem, w którym zastosowano charakterystyczne dla Mągowa, powtarzające się w wielu budynkach podpory oraz balustradę. Możliwe, że również z tego okresu pochodzą główne drzwi wejściowe, gdyż ich wygląd znacznie bardziej odpowiada stylizyce z początku XX wieku. Po II wojnie światowej w budynku ulokowana była restauracja Ratuszowa oraz apteka. Obecnie obiekt pozostaje opuszczony i ulega coraz większej degradacji, również i stolarka drzwiowa, która ostatnio padła ofiarą wandalizmu. Urząd Miasta niezwłocznie powinien podjąć kroki w celu ratowania kamienicy, podobnie, jak to uczyniono w przypadku dawnego hotelu Krajan, gdyż obiekt ten usytuowany u zbiegu ważnych arterii śródmieścia stanowi nieodzowny element krajobrazu tej części miasta.

Główne drzwi wejściowe.

KRÓLEWIECKA 1

Reprezentacyjne drzwi wejściowe umieszczone są we wnęce zlokalizowanej w północnej części elewacji budynku od strony ulicy Królewieckiej. Wnęka drzwiowa w nadprożu zaakcentowana została pasem boni ze środkowym zwornikiem (kluczem).

Skrzydła drzwiowe posiadają typową dekorację architektoniczną. Wyodrębnić można tu cokół z ozdobnym fryzem diamentowym, który stanowi pewnego rodzaju podstawę dla dekoracji dolnych płycin. Składa się ona z gładkiej opaski oraz profilowanej listwy, tworzących ramy dla kwadratowych pól. Wewnątrz płycin umieszczono wypukłe, kwadratowe lustra obwiedzione listwami ze wzorem antycznego kimationu. Centralnym punktem lusterek są znacznych rozmiarów motywy guzów. Płyciny górne drzwi stanowią prostokątne, szklone otwory, których opracowanie przypomina dekorację okien z fasad budynków. Otwory, u podstawy, posiadają parapety, ujęte profilowanymi opaskami, a zwieńczone naczółkami w postaci gzymsów z nasadzonymi na nie muszlami konchowymi. W dekoracji parapetów oraz naczółków zastosowano ponownie wspomniane już kimation oraz fryz diamentowy. Szlif diamentowy zastosowano też w dolnej części listwy przymykowej, która wyżej przyjmuje formę naśladowującą żłobiony filar

z motywem dzbaneczka w górnej części, zakończony głowicą stylizowaną na jońską.

W drzwiach zachował się także oryginalny ozdobny element okuciowy w postaci szyldu klamkowego. Ciekawostką jest, że w przeciwieństwie do pozostałych omawianych drzwi, te otwierają się na zewnątrz, dlatego też w bocznych ściankach wnęki zastosowano otwory na elementy dekoracyjne, zapobiegające sprężynowaniu się.

Oryginalny element okuciowy w postaci szyldu klamkowego.

A photograph of a dark wooden double door with a diamond-patterned inlay, set within a stone archway against a textured wall. The door is closed and has two small diamond-shaped windows. The wall is light-colored and textured. The archway is made of stone or concrete. The lighting is dramatic, with the door and archway highlighted against the darker background.

Jazz grający
w duszy i w kościele

BOHATERÓW WARSZAWY 9

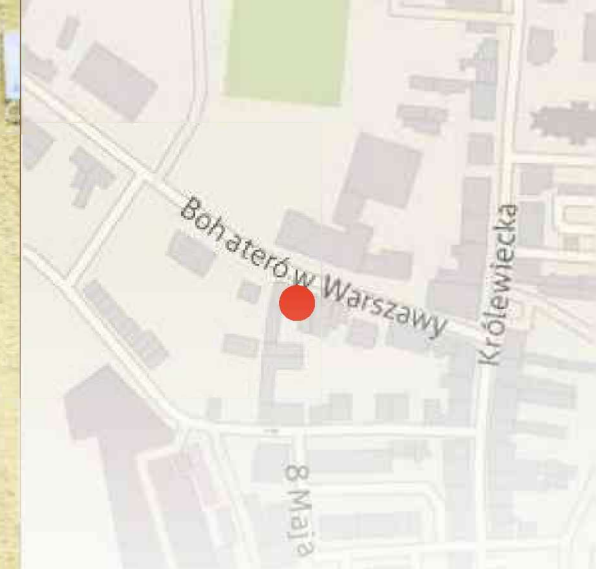
Drzwi zlokalizowane we wschodniej części fasady, poprzedzone schodami, posiadają opracowanie w typie architektonicznym, utrzymane w stylistyce historyzującej. Dolne płyciny ujęte profilowanymi listwami uzyskały kształt kwadratów z wysuniętymi narożami – uszakami. W pola płycinowe wpisano lustra dekorowane imitacją okuć i rautów. Płyciny górne ukształtowano w rodzaj blend – ślepych otworów okiennych, posiadających parapety dekorowane od dołu tzw. fartuszkami oraz zwieńczenia w postaci wyrazistych, trójkątnych naczółków. W pola tych płycin wpisane są lustra uformowane na prostokąty zakończone łukiem pełnym.

Niezwykle wydatnym elementem opierzenia drzwi jest także rozbudowana listwa przymykowa z niestety niekompletną, dekoracją snycerską, zawierającą kilka motywów ornamentalnych. Warto też zwrócić uwagę na boczne powierzchnie listwy, gdzie w górnej części naniesiono motywy woluty (ślimacznicy).

Ponad skrzydłami umieszczono sporych rozmiarów nadświetle, które zachowało oryginalne podziały charakterystyczne dla przełomu XIX i XX wieku.

Główne drzwi wejściowe.

Historia

Naprzeciwko szkoły, w zwartej zabudowie, znajduje się niewielka kamienica, pochodząca z końca XIX wieku. Budynek nie przejawia wyraźnych cech stylowych. Poza gzymsami, w fasadzie, nie występuje dodatkowa dekoracja, dlatego głównym elementem o znaczeniu artystycznym jest tu właśnie stolarka drzwiowa. Jeszcze do niedawna istniały także oryginalne okna, niestety zostały wymienione na współczesne.

Historia

W dalszej części spaceru na chwilę zbaczamy z ulicy Królewieckiej, wchodząc na obecną ulicę Bohaterów Warszawy, dawniej Neue Schulstrasse. Jak wskazuje nam stara nazwa ulicy, znajduje się tu okazały neogotycki gmach szkolny, widoczny już z daleka. Wybudowany został w 1902 roku. Dotychczasowa stara szkoła mieszcząca się przy Kościele Ewangelickim, nie spełniała odpowiednich warunków, tak więc zdecydowano się na budowę nowego obiektu, który zachował tę funkcję do dnia dzisiejszego.

Główne drzwi wejściowe – wschodnie.

BOHATERÓW WARSZAWY 4

Para głównych, identycznych drzwi wejściowych, obecnie nieużytkowanych, znajduje się w elewacji frontowej. Drzwi umieszczone są w ostrołukowych, uskokowych wnękach. Opracowanie stolarki, podobnie jak i całego budynku, utrzymane jest w stylistyce neogotyku. W odróżnieniu od większości omawianych drzwi, na krawędziach ram na styku z płycinami, pojawiają się ozdobne fazowania (tak, jak w przypadku drzwi dawnych koszar). Płyciny dolne wypełnione są typowym dla późnego gotyku ornamentem fałdowym, stosowanym zazwyczaj w meblarstwie tego okresu. Górne płyciny, w postaci szklonych otworów, przyjęły charakterystyczny dla okien gotyckich, kształt z trójlistnym zamknięciem. Listwa przyrymkowa uzyskała formę kolumny zakończonej stylizowanym gotyckim kapitelem z impostem. Skrzydła zamyka wydatna listwa ślimienia w postaci gzymsu, ponad którą mieści się duże, ostrołukowe, dwudzielne nadświetle.

Poza drzwiami głównymi, w budynku szkoły zachowały się także godne uwagi inne drzwi zarówno zewnętrzne, jak i wewnętrzne, a także stolarka okienna oraz oryginalne ogrodzenie.

KRÓLEWIECKA 30

Główne drzwi wejściowe do świątyni mieszczą się w zachodniej elewacji wieży. Wraz z ulokowanym ponad nimi oknem tworzą wspólną kompozycję ujętą w uskokową, ostrołukową wnękę, wykonaną z profilowanych cegieł. Sporych rozmiarów drzwi zamknięte są łukiem odcinkowym. Każde ze skrzydeł podzielone jest na sześć płycin zgrupowanych po trzy w dwóch rzędach, z których środkowe, najmniejsze przyjęły kształt kwadratów. Górne płyciny uzyskały ostrołukowe zakończenia. Wszystkie płyciny wypełnione są ornamentem faldowym, z fazowanymi krawędziami.

Profilowana listwa przymykowa w górnej części zdobiona motywem imitującym gotyckie czołganki (pączki kwiatów), zakończona jest kapitelem stylizowanym na trójliść.

Zachowała się również oryginalna, masywna kłamka naśladowująca liść akantu z dekoracyjnym szyldem.

Oprócz głównych drzwi, w kościele istnieje jeszcze wejście boczne prowadzące do północnej kaplicy. Zachowana tu stolarka dekorowana jest systemem skośnie ułożonych klepek z ciekawymi zawiasami przybierającymi formę wici roślinnej. Listwa przymykowa uzyskała postać półkolumny zakończonej kapitelem, na który nałożono listki i owoce dębu. Drzwi wieńczy ostrołukowe nadświetle podzielone szprosami na trzy ostrołukowe pola.

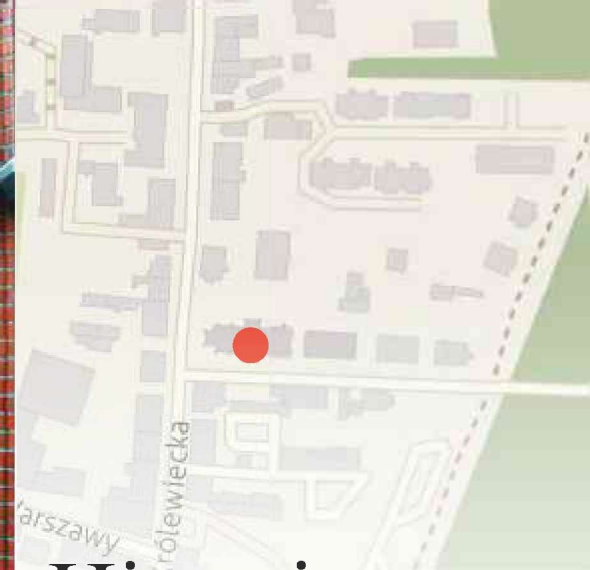
*Kłamka w formie liścia akantu.

*Zawias w drzwiach kaplicy południowej.

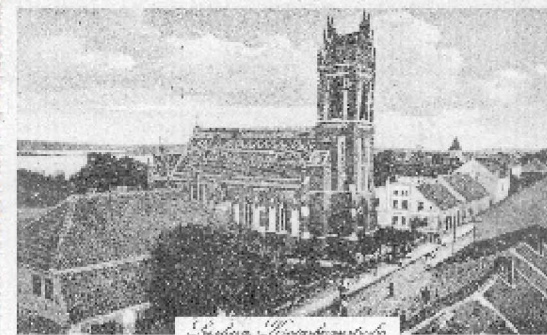

Powyżej główne drzwi wejściowe, poniżej drzwi do kaplicy południowej.

Historia

Kościół katolicki p.w. św. Wojciecha, stanowiący główną dominantę ulicy Królewskiej, wzniesiony został w latach 1892-1895 w miejscu wcześniejszej, mniejszej świątyni z 1860 roku. Decyzję o budowie obecnego kościoła podjęto na skutek rosnącej liczby wiernych, którzy w okolicy Mrągowa przybywali z pobliskiego Mazowsza oraz Warmii. Projektantem budowy był architekt Richard Boltem z Królewca, który nadał świątyni neogotycki charakter, odwołujący się do średniowiecznej tradycji budowlanej regionu. Budynek orientowany, tzn. prezbiterium zwrócone ku wschodowi, założony jest na planie krzyża łacińskiego. Wnętrze jednonawowe, w typie ścienno-filarowym z bocznymi wnękami, mającymi stanowić namiastkę naw. W środku zachowało się oryginalne, neogotyckie wyposażenie oraz witraże.

Richard Boltem, Królewca, 1892-1895

Historia

Na podstawie częściowo zachowanych projektów archiwalnych można stwierdzić, że budynek pochodzi z 1864 roku. Prezentuje on typowe, skromne budownictwo małomiasteczkowe tego okresu. Niemniej jednak w opracowaniu elewacji pojawiają się pewne elementy zapowiadające późniejszy historyzm. Jest to kompozycja, w którą ujęto centralne okno w poziomie piętra. Składa się ona z dwóch ustawionych na parapecie filarów, ujmujących okno, które wspierają poziome belkowanie, zdobione w zwieńczeniu historyzującym motywem trzech akroterionów. Historyzujące akcenty pojawiają się również w północnej elewacji szczytowej.

*Nadświetla o rombowym podziale w projektach z lat 60 XIX wieku, źródło: Archiwum Państwowe w Olsztynie

Fasada budynku z dekoracyjnie opracowanym centralnym oknem w poziomie piętra.

KRÓLEWIECKA 22

Drzwi wykonane w konstrukcji ramowo-płycinowej, umieszczone są we wnęcie znajdującej się w północnej, skrajnej osi budynku. Typowy dla okresu powstania drzwi jest trójpłycinowy podział skrzydeł. Skromna dekoracja uzyskana została za pomocą profilowanych listew osłaniających styk ram i płycin. Charakterystyczne dla czasu powstania jest także nadświetle wieńczące otwór drzwiowy z zachowanym rombowym podziałem, który pojawia się w niemal wszystkich projektach z lat 60 i 70 XIX wieku. Drzwi posiadają również interesujące zawiasy hakowe z elementem mocującym skrzydła w postaci pionowej tarczki z dekoracyjnymi wycięciami. Jest to jeden z trzech przypadków zachowanych na terenie Mrągowa tego typu zawiasów, jeśli chodzi o drzwi zewnętrzne (obok Roosevelta 13 i Dolny Zaułek 1). W drzwiach do niedawna funkcjonowała również oryginalna klamka, którą podczas ostatniej renowacji nieszczęśliwie zastąpiono nową.

*Zawias hakowy z ozdobną, pionową tarczką mocującą skrzydła.

KRÓLEWIECKA 60A

Dwa analogicznie opracowane otwory wejściowe umieszczono w skrajnych, wysuniętych częściach budynku, zaakcentowanych rozbudowanymi szczytami wolutowymi. Wejścia poprzedzone są reprezentacyjnymi, wielobocznymi schodami, flankowanymi z obu stron przez ustawione na postumentach kule. Otwory drzwiowe ujęte profilowaną opaską z kimationem, wpisane są w pewnego rodzaju portale połączone z balkonami w poziomie pierwszego piętra. Ościeża portali tworzą lizeny zakończone konsolami z liściem akantu, które podpierają balkony o dekoracyjnych kutych balustradach.

Skrzydła drzwiowe posiadają elegancką, klasycyzującą dekorację opartą na formach architektonicznych. Płytciny dolne z wypełnieniem rautowym, wpisane są w pole wydzielone za pomocą lizen ustawionych na listwie cokołowej, wspierających jakby górny gzyms. Płytciny górne w postaci przeszklonych otworów z dekoracyjną kratą, ujęte są pilastrami zakończonymi kapitelami, na których umieszczono trójkątne naczółki. Naczółki z precyzyjnie wykonanym detalem przyjęły tu formę zbliżoną do frontonu świątynnego.

Ponad skrzydłami umieszczono znacznych rozmiarów nadświetle, z niezwykle rozbudowaną dekoracyjną kratą, o motywach roślinnych, której centrum stanowi latarnia.

W lewym skrzydle południowych drzwi, pomiędzy dolnymi płytcinami, a gzymsem międzypłytcinowym, zachował się interesujący relikw w postaci klapki zabezpieczającej otwór na listy z oryginalnym niemieckim napisem.

Główne drzwi wejściowe.

*Klapka zabezpieczająca otwór na listy

Historia

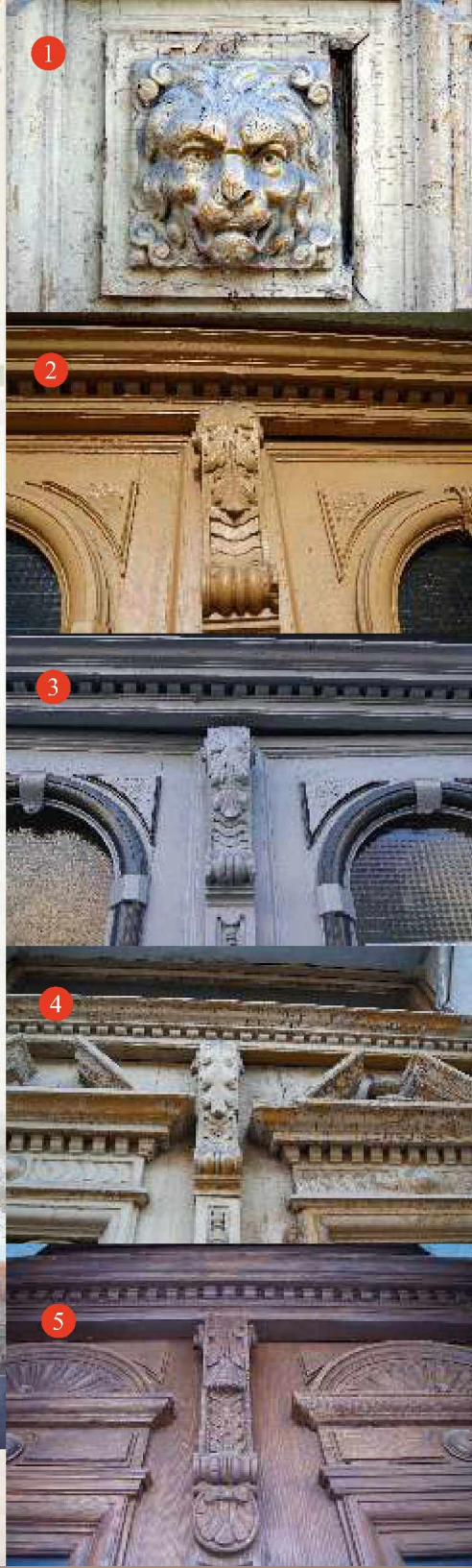
Budynek obecnego Urzędu Miasta i Starostwa Powiatowego (dawny Kreishaus) wzniesiony został w latach 1912-1913 w miejscu wcześniejszej, znacznie mniejszej, klasycyzującej siedziby powiatu. Projekt nowego gmachu, wykonany w Królewcu, przyjął wielkomiejski charakter. Stylistyka budynku odwołuje się do architektury nowożytnej. Trudno jednoznacznie określić tu konkretny neostyl, gdyż występują tu elementy typowe zarówno dla renesansu jak i baroku. Taka stylistyka charakterystyczna jest dla okresu Cesarstwa Niemieckiego, często określana mianem stylu wilhelmińskiego, uchodzącego za przejaw potęgi odrodzonego państwa. Na budowli piętno swe odcisnął także w pewnym stopniu modernizm. Pierwotnie budynek podzielony był na dwie części – południową – publiczną oraz – północną – prywatną, stanowiącą mieszkanie starosty (landrata). Do dziś zachowały się niektóre oryginalne elementy wyposażenia wnętrza mieszkań dostępne w obecnym Starostwie Powiatowym np. kominek.

Historia

Jak wskazywała dziś już nieczytelna data, umieszczona w zwieńczeniu dekoracyjnego szczytu fasady, budynek pochodzi z 1902 roku. Okazała kamienica czynszowa położona w prestiżowej lokalizacji, przy jednym z ważniejszych traktów miejskich, w pobliżu ważnych urzędów, uzyskała bogaty wystrój fasady. Jej historyzująca oprawa nawiązuje poniekąd do manieryzmu niderlandzkiego, co zarysowuje się przede wszystkim w opracowaniu centralnego szczytu frontowego. W wystroju elewacji widoczne są również elementy występujące w innych obiektach na terenie Mrągowa, jak chociażby naczółki okienne z maskaronami, będące prefabrykowanymi odlewami. Według przedwojennych książek telefonicznych oraz spisów mieszkańców można ustalić, iż kamienica zamieszkiwana była przez zamożniejszą część społeczeństwa. Jednym z lokatorów był np. adwokat. Po II wojnie światowej w budynku umieszczono tymczasowo pocztę, gdyż właściwy urząd uległ zniszczeniu.

KRÓLEWIECKA 49

Drzwi usytuowano w centralnej osi elewacji frontowej, zaakcentowanej wysuniętym przed lico muru ryzalitem, wyniesionym w połać dachową za pomocą dekoracyjnego szczytu ze spływami wolutowymi. Drzwi wykonane w konstrukcji ramowo-płycinowej posiadają wydatne opierzenie zewnętrznej strony przejawiające neorenesansową stylistykę w typie architektonicznym. Dolne płyciny, ujęte profilowanymi listwami, w formie kwadratów z uszakami, wypełnione są kwadratowymi plakietami, na które wprowadzono snycerski, neo-manierystyczny motyw maskaronów. Są to stylizowane głowy lwów, z rysami odpowiadającymi nieco twarzy ludzkiej. Górne płyciny z kolei, jak w większości przypadków, stanowią prostokątne, przeszklone otwory, imitujące okna z elewacji budynków. Prześwity posiadają wydatne parapety, dekorowane od dołu motywem fartuszków. Ujęte są listwami naśladowującymi profilowaną opaskę. W górnej części otwory wieńczą trójkątne, przerwane naczółki, wypełnione dekoracyjnym elementem toczonym. Przeszklenia zabezpieczone są dekoracyjnymi kratami, którym nadano formy wici roślinnych.

Dekoracyjna listwa przyrymkowa zakończona jest wydatnym elementem w rodzaju konsoli, na którą nałożono od frontu liść akantu, a na powierzchni bocznej - woluty.

Listwa śłemia, oddzielająca skrzydła od nadświetła, przyjęła formę gzymsu z ząbkowaniem. Drzwi budynku przy ulicy Królewieckiej 49 należą do wspomnianej wcześniej (przy okazji budynku przy ul. Warszawskiej 4A) grupy drzwi pochodzących

z początku XX wieku, o pewnych wspólnych cechach. Świadczy to, iż pochodzą one z tego samego warsztatu rzemieślniczego. Do grupy tej bez wątplenia zaliczają się jeszcze drzwi przy ulicy Królewieckiej 7, 18A i 41. Podstawową analogią pomiędzy tymi stolarkami są identyczne profile listw osłaniających styk ram i płycin. Następnym podobieństwem jest stosowanie tych samych motywów zdobniczych. Tu przede wszystkim uwagę zwraca motyw liścia akantu w zwieńczeniu listwy przyrymkowej.

1. Maskaron w wypełnieniu płyciny dolnej.
2. Konsolka na zakończeniu listwy przyrymkowej z liściem akantu, ornamentem cekinowym i bocznymi ślimacznicami.
3. Królewiecka 18A.
4. Królewiecka 41.
5. Warszawska 4A.

WOLNOŚCI 2 i WILEŃSKA

Nieopodal Starostwa, przy skrzyżowaniu z sygnalizacją świetlną położony jest dosyć niepozorny, surowy w odniesieniu do Kreishausu, budynek Komendy Policji. Obiekt ten wzniesiony w 1936 roku jako Urząd Finansowy, stanowi przykład architektury nazistowskiej, charakteryzującej się przede wszystkim funkcjonalnością i prostotą formy. Zastosowano tu też typową w tym czasie fakturę tynku oraz czterospadowy dach. Wygląd budynku bardzo zbliżony jest do ratusza w pobliskim Szczytnie (1938), szczególnie do skrzydła zachodniego, mieszczącego obecnie muzeum.

Drzwi Komendy Policji, mieszczące się w centrum fasady ujęte są w surowy, betonowy portal, nadający budowli nieco monumentalizmu. Pierwotnie ponad głównym wejściem znajdowało się godło III Rzeszy, którego zarys widoczny jest do dzisiaj. Skrzydła drzwiowe uzyskały dekorację składającą się z nałożonych klepek tworzących rombowe kształty. Na listwie przymykowej i śłemienu pojawia się motyw wici roślinnej. Nadświetle natomiast uzyskało dekoracyjny podział szczeblinowy, na trzy łukowate pola.

1. Ulica Wileńska 38, przykład drzwi barokizujących, nawiązujących do rozwiązań XVIII wiecznych.
2. Ulica Wileńska 15, przykład drzwi z dekoracją klepkową w układzie na jodełkę.
3. Główne drzwi wejściowe do Komendy Policji.
4. Przykład XVIII wiecznych drzwi z Pizy w katalogu zabytków Prus Wschodnich Dethlefsena.

Bibliografia

1. Chartynow E., *Historia architektury i formy architektoniczne*, Warszawa 1968.

2. Czubie L., Domagała T., *Zabytkowe ośrodki miejskie Warmii i Mazur*, Olsztyn 1969.

3. Dethlefsen R., *Stadt und Landhäuser in Ostpreußen*, München 1918.

4. Gancewski J., *Lokacja Mrągowo*, [w:] *Mrągowskie Studia Humanistyczne*, Tom 1/1999, Mrągowo 1999, s. 8-12.

5. Jakubzik U., *Sensburg. Stadt Unsere Herzens*, Leer 1992.

6. Koch W., *Style w architekturze. Arcydziela budownictwa europejskiego od antyku po czasy współczesne*, Warszawa 2005.

7. Kopiczko A., *Dzieje kościoła św. Wojciecha w Mrągowie do 1945 roku*, Olsztyn 2015.

8. Majewski P., *Z przeszłości parafii ewangelickiej w Mrągowie*, Mrągowo 2013.

9. Mrągowo. *Z dziejów miasta i powiatu*, pod red. A. Wakara, Olsztyn 1975.

10. Różański S., *Z problematyki ochrony zabytków sztuki byłych Prus Wschodnich*, [w:] *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, 1957, nr 1, s. 11-25.

11. Rządek W., Tomaszewski K., *Podręczny słownik historyka sztuki. Ornamenty i motywy dekoracyjne*, Poznań 1991.

12. Salm J., *Odbudowa miast wschodniopruskich po I wojnie światowej*, Olsztyn 2006.

13. Sikorski J., *Rozwój przestrzenny miasta Mrągowo*, [w:] *Mrągowskie Studia Humanistyczne*, Tom 1/1999, Mrągowo 1999, s. 19-27.

14. Tajchman J., *Drewniane drzwi zabytkowe na terenie Polski*, [w:] *Ochrona zabytków*, nr 4/1991, s. 269-277.

15. Templin K., *Unsere masurische Heimat. Zum hundertjährigen Bestehen des Kreises Sensburg herausgegeben von*, Sensburg 1918.

16. Tolloczko Z., *Architektura i społeczeństwo. Przegląd zagadnień budownictwa i urbanistyki w Niemczech od około 1850 do około 2000 roku*.

Od późnoromantycznego historyzmu do późnego socjodernizmu, Warszawa 2005.

17. Tolloczko Z., *Główne nurty historyzmu i eklektyzmu w sztuce XIX wieku*, Kraków 2011.

18. Tolloczko Z., *„Sen architekta” czyli o historii i historyzmie architektury XIX i XX wieku*, Kraków 2015.

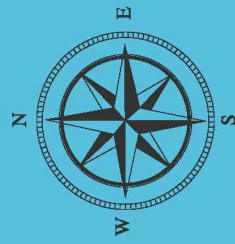
19. Wallis M., *Secesja*, Warszawa 1967.

Źródła:

20. Archiwum Państwowe w Olsztynie, *akta Magistratu Sensburg*, nr zesp. 258.

21. Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Olsztynie, *Karty Ewidencyjne Zabytków Architektury i Budownictwa*.

22. Prusy Wschodnie. *Dokumentacja historycznej prowincji. Zbiory fotograficzne dawnego Urzędu Konserwatora Zabytków w Królewiecu. Ostpreußen. Dokumentation einer historischen Provinz. Die photographische Sammlung der Provinzialdenkmalamtes in Königsberg.* [CD], Warszawa, IS PAN, 2007.

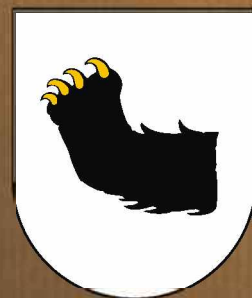

Mragowo

W publikacji wykorzystano mapy [OpenStreetMap](https://www.openstreetmap.org/).
[OpenStreetMap](https://www.openstreetmap.org/)® to projekt open data,
rozpowszechniany na licencji
Open Data Commons Open Database License (ODbL)
przez [OpenStreetMap Foundation \(OSMF\)](https://www.openstreetmap.org/).
© autorzy [OpenStreetMap](https://www.openstreetmap.org/)
www.openstreetmap.org

Publikacja zrealizowana w ramach
Mrągowskiego Budżetu Obywatelskiego
na 2018 rok finansowanego ze środków
Gminy Miasto Mrągowo

Wydawca
Centrum Kultury i Turystyki
11-700 Mrągowo, ul. Warszawska 26
www.ckit.mragowo.pl

ISBN 978-83-944763-5-9